

Innhold:

MORAL OG ØKONOMI

FALL I OLJEINNTEKTER

KOSTNADSPROBLEMET

OSLOS PROBLEMER

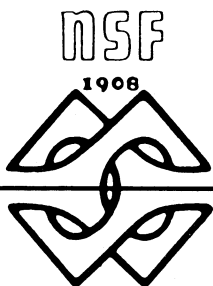
BRUK AV OLJEINNTEKTER

KAPITALEKSPORT

PORTRETT

BOKANMELDELSER

SOSIALØKONOMEN

SOSIALØKONOMEN

Nr. 4 1982 årgang 36

Redaksjon:

Tore Jørgen Hanisch
Steinar Juel
Morten Reymert
Asjorn Rødseth

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Finn Anonsen
Jarle Berge
Tore Holm
Knut Arild Larsen
Jørn Rattsø
Aimée Staude
Henning Strand
Steinar Strøm
Arild Sæther
Sigurd Tveitereid
Stein Østre

SOSIALØKONOMEN

ISSN 0038-1624

Utgitt av

Norske Sosialøkonomers
Forening

Formann:

Nils Terje Furunes

Medlem av Den Norske
Fagpresses Forening

Utkommer med 10 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli og august.

Annonseansvarlig:

Turid Holt-Jacobsen

Sekretariat:

Storgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon 41 81 01

Abonnement kr. 135,-
Enkeltnr. kr. 16,-

INNHold

LEDER

Om moral og økonomi 3

AKTUELLE KOMMENTARER

SVEIN LONGVA OG LORENTS LORENTSEN:

Renner oljeinntektene ut i sanden? 4

JAN EVERT NILSSON:

Det norske kostnadsproblemet 6

PER SCHREINER:

Skal Staten redde Oslo, eller skal Oslo
redde seg selv? 9

ARTIKLER

ARNE ØIEN:

Bruk av oljeinntekter 13

SVERRE W. ROSTOFT:

Ulike modeller for norsk kapitaleksport 17

PORTRETT

AXEL DAMMANN:

For liten vekt på bedriftsøkonomi
i sosialøkonomistudiet 23

BOKANMELDELSER 25

MEDLEMSMØTE 28. APRIL 30

ANNONSEPRISER (ekskl. m.v.a.)

1/1 side kr. 1 600,-
3/4 side kr. 1 250,-
1/2 side kr. 900,-
1/3 side kr. 650,-
1/4 side kr. 500,-

Fargetillegg kr. 600,- pr. ekstra farge
Tillegg for utfallende format 10%

Bilagspriser oppgis på forespørsel.

Prisene er eksklusive klisjearbeid.
Tidsfrist: Innen 5. i utgivelsesmåneden.
Klisjeraster: Omslag 40 linjer.
Innmat 48 linjer.

Omslag: 180 g Invercote.
Innmat: 90 g Hunscode.

Trykt i offsett.
Reklametrykk A.s, Bergen

BERGENSKONFERANSEN OM OLJE OG ØKONOMI THE BERGEN CONFERENCE ON OIL AND ECONOMICS

"PETROLEUM RISKS - ECONOMIC RISK ASPECTS OF NORWEGIAN OIL ACTIVITY"

Bergen, 11th May 1982, SAS-hotellet Bryggen.

0815	Registration	1300-1345	Insurance capacity to cover giant installations
0900-0915	Opening Address: The Mayor of Bergen – Eilert Eilertsen		Olaf Christhopersen, Managing Director Forsikringsaktieselskapet Vesta
0915-1000	Risk management in Norwegian petroleum policy Victor Normann, Professor NHH	1345-1430	Uncertainties in future cash flow and revenues Leif Ervik, Director CMI
1000-1030	Coffee	1430-1500	Coffee
1030-1115	How can a small petroleum producing country handle risks? Mr. Paul J. Hoenmans, Executive Vice President E & P Division, Mobil Oil Corporation, New York	1500-1545	Financial investments abroad – a feasible risk reducing alternative Trond Reinertsen, Director, The Norwegian Bankers' Association
1115-1200	How far can we afford to reduce risks? Farouk Al Kasim, Dir. Oljedirektoratet	1545-1615	Discussion and concluding remarks by the Conference Chairman Jan Einar Greve
1200-1300	Lunch		

*For registration
fill in this form and send to*

BERGEN BANK
International Division
Vågsalmenning 14/22
N-5000 BERGEN

REGISTRATION: I/We register for
seminar "Petroleum Risks - Economic Risk Aspects of Norwegian Oil Activity".
11th May 1982, SAS Royal Hotel, Bergen.

Name: _____

Address: _____

Company: _____

Conference fee: NOK 950,-

☐ Enclosed cheque

☐ Bankgiro marked

"The Bergenconference Oil and Economics"
Account No. 5201.06.70845

Om moral og økonomi

I senere år er det blitt klarere at et lands økonomiske konkurranseevne i vesentlig grad avhenger av dets moralsystem. Når f.eks. Japan og nyere industristater som Singapore og Taiwan har hatt spesielt rask økonomisk vekst, har dette åpenbart sammenheng med rådende normer i deres kultur.

Det er i og for seg ingen ny oppdagelse at det finnes en slik sammenheng mellom økonomi og normer. Det er nå nesten 80 år siden sosiologen Max Weber la frem sin teori om forholdet mellom protestantisk etikk og utviklingen av kapitalismen, og 50 år før det hadde den norske økonomen Anton Martin Schweigaard fremlagt lignende synspunkter. Av forskjellige grunner har imidlertid norske økonomer i de siste 50 år lagt liten vekt på slike sammenhenger. Tildels har man ikke ønsket å inkludere moralsystemer i analysen, kanskje i noen grad på grunn av en feiltolking av det frisch-weberske skillet mellom sak og vurdering. Men først og

fremst har man vel ment at disse systemer enten er relativt stabile eller at de kan betraktes som eksogene i forhold til de fenomener som økonomer vanligvis er opptatte av.

Den siste forutsetningen synes på bakgrunn av erfaringer fra de siste 10-år ikke å være oppfylt. På en rekke forskjellige områder, f.eks. i forbindelse med familie, arbeidsliv, skatt eller alkohol, har det skjedd nokså radikale endringer i normene, og disse endringer synes i betydelig grad å ha økonomiske årsaker. Vi trenger bare å tenke på diskusjonen om marginalsatt og skatteunndragelse eller hvordan endringer i produksjonslivet har påvirket normene for arbeidsdelingen i familien.

Forandringer i visse normer, f.eks. i forpliktelsen til å overholde inngåtte avtaler, griper nokså direkte inn i økonomien. Andre gjør det mer indirekte. Det er fare for at slike endringer i vår tid betyr nokså mye og at de hittil har vært sterkt undervurderte i økonomisk analyse.

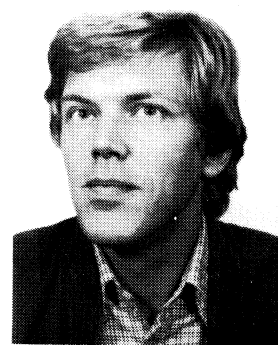
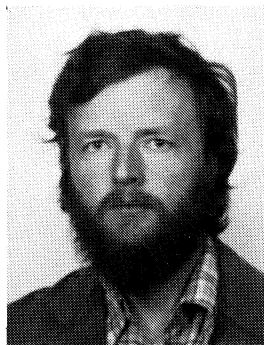
Det finnes også andre momenter som taler for at økonomer bør interessere seg mer for normative systemer. I den siste tiden har vi opplevd ganske ofte at «økonomiske» argumenter blir møtt og gjendrevet av «ikke-økonomiske» argumenter av moralsk eller normativ karakter. Det hevdes f.eks. at folk har rett til et bestemt arbeid, at vi er moralsk forpliktet til å bevare naturen eller at man har rett til gratis legebehandling, nær sagt uavhengig av hva dette koster.

Det er her ikke meningen å påstå at slike argumenter nødvendigvis er dårlige. Poenget er snarere at de kan være meget gode (men ofte er dårlige) og at de ikke med rimelighet kan avfeies som subjektive eller emosjonelle. Vårt generelle inntrykk fra debatten er imidlertid at økonomer er svakt rustet til å møte slike resonnmener. Også av denne grunn bør vi arbeide mer med normative begreper.

AKTUELLE KOMMENTARER

Renner oljeinntektene ut i Norskerenna?

AV
SVEIN LONGVA
OG
LORENTS LORENTSEN

Lønnsomheten av oljevirkksomheten ser ut til å bli lavere de nærmeste årene enn hva en trodde da Langtidsprogrammet ble lagt fram. I massemedia har dette blitt framstilt som formidable tap for staten. På enkelte punkter har framstillingen vært ufullstendig og misvisende, både fordi en har fokusert ensidig på statens skatteinntekter og fordi en har summert opp virkninger av forventete prisfall, kostnadsøkninger, produksjonsutsettelse og investeringsøkninger – alt i løpende priser over en fireårsperiode.

Innledning

I regjeringens Langtidsprogram 1982–1985 ble statens skatteinntekter fra virksomheten i Nordsjøen anslått til omtrent 170 milliarder kroner for hele programperioden. I løpet av de siste månedene er dette anslaget gradvis redusert og ligger i mars 1982 på omtrent 80 milliarder kroner. Årsakene til reduksjonen er at oljeprisen og oljeproduksjonen forventes å bli lavere mens investerings- og produksjonskostnadene forventes å bli høyere enn det en tidligere trodde. Hensikten med våre kommentarer er ikke å bestride at en lavere pris på olje reduserer vår nasjonalformue og inntektene fra oljevirkksomheten, og heller ikke at økte kostnader pr. fat olje medfører reelle tap. Derimot kan det være på sin plass å komme med enkelte kommentarer til den måten tallene er presentert på. Noen av betraktningene kan kanskje virke som en trøst for de som har følt seg ruinert av de siste måneders meldinger om tap av 11-sifrede inntektsbeløp.

Årsaken til skattereduksjonen

Nedjusteringen av skatteinntektene kan dekomponeres som vist i tabell 1.* Tallene viser at de reduserte inntektene langt fra bare skyldes reduserte priser slik en kan få inntrykk av.

* Det foreligger ennå ingen offisielle beregninger som viser hvordan nedjusteringene er framkommet. Vi har derfor laget dekomponeringen etter skjønn, basert på tall som er framkommet i massemedia. En dekomponering av inntektsreduksjonen på pris- og kvantum er selvsagt problematisk, men tallene i tabellen kan brukes til å illustrere størrelsesorden.

Tapet varierer med referansetidspunktet

De korreksjonene som er gjort for oljesektoren i det siste skyldes verken endrete anslag for omfanget av våre oljeressurser eller at produksjonsmulighetene på lengre sikt er blitt mindre. Det samlede grunnlaget vurderes stadig opp. Derimot ser det ut til at lavere oljepriser, økte kostnader og produksjonsutsettelse kan gjøre næringen mindre lønnsom i de nærmeste årene enn hva en trodde våren 1981.

For å sette prisjusteringen inn i et lengre perspektiv kan vi nevne at nedjusteringen av prisanslagene fra våren 1981 til i dag er vesentlig mindre enn den kraftige (og uforutsette) prisveksten en fikk i 1979/80. Energimeldingen fra 1979 hadde tre anslag for oljeprisutviklingen fram til 1985. Den oljeprisutviklingen som er lagt til grunn for de nedjusterte anslagene ligger fortsatt betydelig over det midlere av

Tabell 1. Nedjustering av anslag for statens oljeinntekter fordelt på «årsaker». Løpende priser. Milliarder kr. for perioden 1982-85.

Langtidsprogrammet ¹⁾	170
– Redusert pris ²⁾	35
– Redusert produksjon	30
– Økte driftskostnader	10
– Andre korreksjoner (renter, avsk. etc.)	15
= Anslag pr. 4. mars 1982	80

¹⁾ Langtidsprogrammet for 1982-85 oppgir tall i faste og løpende priser og vekstrate for programperioden, tallet 170 milliarder kroner er bakgrunnsmateriale som er framkommet under debatten og er ikke hentet fra Stortingsmeldingen.

²⁾ Tallene inkluderer at reduksjonen i oljeprisen 4. mars 1982 vil få virkning i resten av programperioden.

disse anslagene. Med en rimelig vekst i verdensøkonomien framover er det liten grunn til å vente en langsiktig nedgang i realprisen på olje. Foreløpig er det derfor lite som tyder på at utviklingen på oljemarkedet de siste månedene i særlig grad bør påvirke våre antagelser om prisutviklingen på lengre sikt.

Mens prisprognosene tidligere har vist såvel overdreven optimisme som pessimisme, er anslagene for produksjonskostnadene stadig blitt vurdert kraftig opp. Kostnadene ligger nå opp mot 20£ pr. fat olje for de dyreste feltene i Nordsjøen. Selv om oljeproduksjonen fortsatt er svært lønnsom sammenlignet med annen virksomhet, er det grunn til å se med en viss bekymring på kostnadsutviklingen. Nærmere analyser av årsakene til kostnadsøkningene og av alternative utbyggingsløsninger ville avgjort være av stor samfunnsmessig interesse.

En del av reduksjonene i produksjonsanslagene må trolig regnes som varige bortfall av produksjon (Ekofiskfeltet) mens resten er utsettelse av produksjon i tid. Produksjonsutsettelse er ikke nødvendigvis et tap for Norge, det avhenger av hvordan realprisstigningen blir framover. De «inntektstapene» en har operert med på 70-tallet p.g.a. forsinkelsene dengang ble mer enn kompensert av oljeprisstigningen i 1979–80.

Staten taper – hvem får gevinsten?

Ved presentasjonen av de endrede forutsetninger om utviklingen i oljesektoren de nærmeste årene har oppmerksomheten ensidig vært fokusert om virkningene for statens inntekter. Dette gir et utilstrekkelig og noe misvisende bilde av situasjonen:

- De nedjusterte anslagene for oljepriser gir et «tap» for den norske stat, men også en tilsvarende «gevinst» for de som bruker olje – sammenlignet med hva en trodde tidligere. Det innenlandske forbruket av olje tilsvarende vel $\frac{1}{4}$ av produksjonen i Nordsjøen regnet i verdi. Endel av tapet staten lider vil m.a.o. tilfalle norske forbrukere, og kan betraktes på linje med en noe ujamnt fordelt skattelette.

- Kostnadsøkningen «forklarer» ca. 11 prosent av nedjusteringene. Hvis det innebærer at ressursbruken pr. tonn utvunnet olje øker, er det et reelt tap for Norge. Hvis det derimot innebærer en oppjustering av prisen på ressursbruken, motsvares noe av tapet for staten av en gevinst for norske sektorer som leverer innsatsvarer. Eventuelle gevinster andre norske sektorer har, kan selvsagt beskattes slik at tapet for staten reduseres.

- En del av beløpet under andre korreksjoner i tabell 1 er korreksjoner for økte investeringer i perioden. Det betyr at produksjonskapasiteten blir større etter 1985 enn tidligere antatt. Selv om det reduserer statens inntekter i de nærmeste årene er det neppe et tap for Norge.

- Hvis prisen på olje stabiliserer seg på det nåværende nivå vil det bety en omfordeling av inntekt fra

oljeproduserende til oljebrukende land, og samtidig innebære et bidrag til å redusere inflasjonen. Om denne utviklingen vil få gunstige virkninger for verdensøkonomien eller om frykten for konsekvensene av en ekspansiv økonomisk politikk fortsatt får industrilandene til å bremse, gjenstår å se. En noe raskere vekst i verdensøkonomien vil umiddelbart bidra til å bedre markedsutsiktene for våre tradisjonelle konkurranseutsatte næringer, og på lengre sikt bidra til å dempe inntektstapet for Norge.

Gi oss sammenlignbare tall

En god regel ved presentasjon av tall er å gjøre dem sammenlignbare med annet tilgjengelig tallmateriale. Skattebeløpene på 170 milliarder og 80 milliarder er framkommet ved en summering av tall i løpende priser over en fireårsperiode, dvs. en summering av tall i 82-, 83-, 84- og 85-priser. Det må sies å være en ganske uvanlig måte å angi inntektstall på. Bedre blir det ikke når disse tallene av enkelte uten videre sammenlignes med en skattelette på 7 milliarder for året 1985 målt i 1979-kroner!

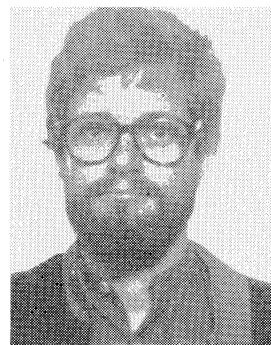
Vårt lille bidrag til tallforvirringen får bli at, noe avhengig av hvilken inflasjonsrate en regner med og hvordan en fordeler tapet over fireårsperioden, blir det samlede skattetapet i programperioden i størrelsesorden 60 milliarder, eller gjennomsnittlig 15 milliarder kroner pr. år, omregnet til 1981-priser.

Lærdommen

Hva kan vi så lære av de siste måneders noe forvirrende tallsjongleringer? Det vesentlige er vel at vi snarest mulig bør prøve å lære oss til bedre å leve med at vi har bygd opp en næring der lønnsomheten kan variere voldsomt over tid. Det er neppe noen uenighet om at vi bør legge opp den økonomiske politikken slik at den blir mest mulig uavhengig av de årlige variasjonene i oljeinntektene. I stedet for å satse på en gyngestolpolitikk, bør utenlandsplassering/opplåning brukes som buffer. Foreløpig har myndighetene ikke funnet noen god oppskrift for å møte dette usikkerhetsproblemet. Et første skritt på veien vil være å utarbeide alternative, langsiktige vurderinger av norsk økonomi der oljepolitikken ses i sammenheng med utviklingen i resten av økonomien. Utarbeides planene etter at sjokket har oppstått, vil gjerne løsningen av de akutte og kortsiktige problemene dominere i for sterk grad.

Vi er blåøyet nok til å tro at nye beregninger utover året vil vise økende oljeinntekter bl.a. som følge av endringer i Finansdepartementets nedjusteringssatser, økende dollarkurs, økt produksjon på Statfjordfeltet og ved at jokeren i de siste måneders prisfall – oljelagerene – faller på plass.

Det norske kostnadsproblemet*

AV
JAN-EVERT NILSSON

Foran vårehs lønnsoppgjør pågår en debatt om kostnadsnivåets effekter på konkurranseevne og sysselsetting. Mange hevder at kostnadsutviklingen er av avgjørende betydning for den framtidige sysselsettingsutviklingen.

I denne artikkelen argumenteres det for at norsk industris tap av markedsandeler har klar sammenheng med landets industristruktur. Kostnadsnivået er av underordnet betydning.

Debatten

Oppmarsjen foran årets store mediahending – lønnsoppgjøret – har begynt. I nyhetsmedia kan vi daglig lese om lønnskrav fra ulike grupper. Hver gruppe søker intenst etter grunner som kan gjøre egne krav troverdige. Etterslep og prisstigning er to tungtveiende argumenter.

De framsatte lønnskravene har ikke blitt stående uimotsagt. Det ligger i sakens natur at NAF uttrykker bekymring for de effekter lønnskravene vil ha på industriens kostnadsnivå her i landet og dermed også på konkurranseevnen. Finansministeren følger opp med en advarende pekefinger. Han understreker at utfallet av «lønnsoppgjøret kan bli avgjørende for landets konkurranseevne og dermed også for vår evne til å løse nasjonale oppgaver i årene fremover» (Presthus 1982). Presthus søker støtte for argumentasjonen hos Arbeiderpartiet når han slår fast at hans synspunkter er i «... samsvar med den forrige regjeringens langtidsprogram når vi påpeker at en svekkelse av konkurranseevnen med 4–5 prosent vil kunne føre til at atskillige tusen arbeidsplasser kan gå tapt» (ibid). En slik konklusjon finner finansministeren i full overensstemmelse med det direktør Hermod Skånland i Norges Bank har påpekt. Hans beregninger viser at en økning av det relative kostnadsnivået med 3–5 prosent vil bety at 10–12 000 arbeidsplasser går tapt (Skånland 1982). Regjering, opposisjon, arbeidsgiverforening og ledende sosialøkonomer synes å være enige. Kostnadsutviklingen er av avgjørende betydning for den framtidige sysselsettingsutviklingen.

Diskusjonen om kostnadsnivå og konkurranseevne er ikke ny. «Lied-utvalget» understreket i sin utredning at den uheldige kostnadsutviklingen var en viktig faktor bak svekkelsen av norsk industris konkurranseevne. Man foreslo derfor at myndighetenes ambisjon burde være å gjenskape kostnadsnivået fra 1973 (NOU 1979: 35). Oslo-gruppens analyse følger i samme spor. Kostnadsutviklingen står sentralt i diskusjonen, og man kommer fram til at oljeinntektene gjør det mulig for oss å leve med den konkurranseevnen industrien hadde i 1975 (Oslo-gruppen 1981). Det er uklart for meg hvorvidt den senere tidens prisfall på olje vil foranlede Oslo-gruppen til å gå bort fra 1975 som nivå-år og i stedet fortsette bakover i historien for å finne et årstall som ut fra kostnadssynspunkt er mer gunstig. Hovedbudskapet er imidlertid klart. For å redde industriens konkurranseevne og den fulle sysselsettingen, må historien kjøres baklengs. Tidligere tiders fordelaktige kostnadsnivå må gjenskapes.

Det norske kostnadsproblemet

At den økonomiske debatten har blitt så kostnadsfiksert, henger sammen med flere forhold. Det er åpenbart at sterke særinteresser har direkte interesse av en mer fordelaktig kostnadsutvikling. For bedriftsledere innebærer jo dette at handlingsfriheten øker fordi lønnsomheten bedres. For regjeringen antyder en svakere kostnadsøkning muligheter til å begrense takten i prisstigningen. Med litt flaks kan lønns- og prisspiralen skrus ned på et lavere turtall. For mange sosialøkonomer gir en svakere kostnadsstigning løfter om økt produksjon. Betraktet ut ifra en makromodell basert på idealiserte institusjonelle forhold, virker en slik antakelse troverdig.

* En mer utfyllende argumentasjon for de synspunkter som legges fram her, finnes i «Forskning og framtid» nr. 1/82 fra Gruppen for Ressursstudier.

Kostnadsfikseringen i debatten er sannsynligvis også et resultat av at det norske kostnadsproblemet kan illustreres statistisk på en overbevisende måte. Den ugunstige utviklingen av lønnskostnader per produsert enhet kan bestemmes eksakt. I løpet av 1970-tallet økte de norske lønnskostnadene per produsert enhet 21,4 prosent mer enn kostnadene i våre konkurrentland. Spesielt sterk var økningen i perioden 1974–1977. Ved det siste tidspunktet hadde «kostnadsgapet» nådd opp i 35,8 prosent. Fra 1977 til 1979 bedret kostnadssituasjonen seg med 14,5 prosentenheter.

Parallelt med den ugunstige kostnadsutviklingen har norsk industri hele tiden tapt markedsandeler. Totalt kommer dette tapet opp i 24 prosent i løpet av 1970-tallet. Spesielt påtakelig var tapet av markedsandeler i perioden 1973 til 1975 samt i de to siste år av decenniet. Det er altså inne en overbevisende samstemmighet mellom den ugunstige kostnadsutviklingen og tapet av markedsandeler. Norsk industri opplevde et betydelig tap av markedsandeler allerede før «kostnadsekspløsjonen» 1974–1977. Dessuten ble den etterfølgende bedringen når det gjelder lønnskostnader per produsert enhet fulgt av fortsatte tap av markedsandeler.

Til tross for at sammenhengen mellom kostnadsutvikling og tap av markedsandeler ikke har vært entydig, anses det «... rimelig å anta at den kraftige nedgangen i markedsandelene for konkurranseutsatt industri fram til 1977, i stor grad hadde sammenheng med at veksten i lønnskostnadene per produsert enhet var betydelig sterkere i Norge enn i de fleste andre land» (NOS 1980, s. 115).

En statistisk illusjon

Den statistiske sammenhengen mellom økningen i lønnskostnader pr. produsert enhet her i landet og tapet av markedsandeler gir inntrykk av å være en tilfeldighet. Arne Selvik refererer til en studie av Nicolas Kaldor der det går fram at bare i 3 av 11 land kunne det påvises samstemmighet mellom kostnadsutvikling og endring i markedsandeler (Selvik 1982). Sveits var det eneste landet som samtidig opplevde en ugunstig kostnadsutvikling og tap av markedsandeler. Holland og Canada opplevde begge at en fordelaktig kostnadsutvikling gikk sammen med en økning i markedsandeler. Disse tre landene oppviser altså et utviklingsmønster i tråd med den forestilling som dominerer den norske debatten.

Utviklingsmønsteret i de øvrige 8 landene er direkte i strid med disse forestillingene. Således opplevde f.eks. både USA og Storbritannia en sterk reduksjon i lønnskostnader per produsert enhet i forhold til sine handelspartnere. Mange ville dermed anta at industrien styrket sin konkurranseevne i disse landene. Likevel tapte såvel USA som Storbritannia betydelige markedsandeler på sine eksportmarkeder. For Japan var bildet det stikk motsatte.

Lønnskostnadene per produsert enhet utviklet seg ugunstig samtidig som landets industri var den store vinner i kampen om markedsandeler.

Disse eksemplene fra andre land beviser ikke at den påståtte sammenhengen mellom kostnadsutvikling og gevinst eller tap av markedsandeler er falsk. Eksemplene gir imidlertid næring til mistanken om at den norske debatten baserer seg på en statistisk illusjon.

En kompleks virkelighet

De nevnte eksemplene illustrerer at det ikke finnes noen entydig sammenheng mellom kostnadsutvikling og endringer i markedsandeler. Virkeligheten viser seg igjen å være mer kompleks enn de mest populære forestillingene om den. Jeg skal forsøke å fange noe av kompleksiteten som ligger til grunn for tapet av markedsandeler for norsk industri (Nilsson 1982). Dette tapet kan i prinsippet forklares ut fra tre faktorer – industristruktur, innenlandsk etterspørsel og industriens konkurranseevne.

Endringer i markedsandeler beregnes ved at veksten i importvolum hos Norges viktigste handelspartnere sammenliknes med volumveksten for norsk eksport. Eksportens sammensetning kan på denne måten bli en viktig forklaring på endringer i markedsandeler. Dersom f.eks. markedsveksten skyldes en sterk etterspørselsøkning etter produkter der den norske eksportkapasiteten er liten, blir resultatet et statistisk tap av markedsandeler. Endringer i det internasjonale etterspørselsmønsteret registreres på denne måten som tap eller gevinst av markedsandeler. Gjennom å studere eksportutviklingen på varegruppenivå kan størrelsen av denne faktoren bestemmes. Geir Bergvoll har gjennomført en slik analyse for 13 varegrupper i perioden 1970–1979 (Bergvoll 1980). I løpet av denne perioden ble det registrert en minskning av norske markedsandeler med 22 prosent. Omtrent to tredjedeler av denne minskningen forklares med at norsk industristruktur var dårlig tilpasset endringer i det internasjonale etterspørselsmønsteret.

En høy innenlandsk etterspørsel er en annen faktor som har hemmet norsk eksportutvikling. En dynamisk oljesektor har skapt et voksende innenlandsk marked, noe som har redusert interessen for og kapasiteten til eksportøkning i deler av industrien. På den måten har oljesektoren bidratt til tapet av markedsandeler. Effekten ble trolig forsterket gjennom at våre handelspartnere i store deler av det forrige tiåret førte en kontraktiv økonomisk politikk med høye arbeidsløshetstall som uunngåelig konsekvens. Industrien i disse landene har derfor hatt ledig kapasitet til å øke sin eksport.

Konklusjonen blir at mindre enn en tredjedel av tapet av markedsandeler kan forklares med at den norske industriens konkurranseevne er svekket. Svekkelsen i konkurranseevnen beror heller ikke

bare på en ugunstig kostnadsutvikling. Empiriske studier antyder at prisen/kostnadenes betydning for konkurranseevnen er sterkt overvurdert. Keith Pavitt og Luc Soete har vist at det finnes en sterk sammenheng mellom innovasjon og eksportframgang (Pavitt & Soete 1980). Sammenhengen var sterkest for investeringsvarer, men også signifikant for varige forbruksvarer. I sin studie av hvorfor engelske foretak kjøpte importerte tekstilmaskiner, kunne Roy Rothwell konstatere at prisen var av underordnet betydning (Rothwell 1980). For drøyt 70 prosent av innkjøpstilfellene var det egenskaper ved produktet som avgjorde valg av leverandør, i 20 prosent av tilfellene ble service fra leverandør tildelt avgjørende betydning, mens prisen var avgjørende bare ved i underkant av 10 prosent av innkjøpstilfellene. Dersom vi tar utgangspunkt i disse resultatene og antar at de også er relevante for norsk eksportproduksjon, kan den norske kostnadsutviklingen forklare mindre enn 3 prosent av tapet i markedsandeler. Beregningen er selvsagt beheftet med store feilkilder, og trolig undervurderes kostnadenes betydning for konkurranseevnen. Men til tross for feilkildene understreker beregningene det urealistiske i å betrakte kostnadsutviklingen som en hovedsak til den svake eksportøkningen.

En aktiv industripolitikk

Jeg har argumentert for at svekkelsen i den norske industriens konkurranseevne bærer ansvaret for mindre enn en tredjedel av de markedsandeler som gikk tapt i løpet av 1970-tallet. Dessuten hevder jeg at lønnskostnader per produsert enhet har minimal effekt på konkurranseevnen. På denne bakgrunn er den kostnadsfikseringen som preger debatten uheldig. En industriell strategi hvis hovedelement er å «... sørge for gjennom den generelle økonomiske politikk at vårt kostnadsnivå ikke setter oss i misforhold til våre viktigste konkurrentland» (St. meld. nr. 54, s. 21) kan bare marginalt forventes å bidra til en styrking av den norske industriens konkurranseevne. Virkningen på eksportutviklingen turde nærme seg det umerkelige. I beste fall vil effektene av en slik politikk begrense seg til en heving av industriens lønnsomhet. I verste fall følges politikken av en svekket innenlandsk etterspørsel og voksende arbeidsløshet. Det er fullt av eksempler på land som har fulgt en slik dyster veg.

Det faktum at den svake eksportutviklingen primært kan forklares gjennom mistilpasningen mellom norsk produksjonsstruktur og det internasjonale etterspørselsmønsteret understreker behovet for en aktiv industripolitikk. En slik politikk innebærer at staten setter i verk aktive tiltak for å tilpasse produk-

sjonsstrukturen til endringer i etterspørselsmønsteret. Midlene består i hovedsak av selektiv industripolitisk og forskningspolitisk innsats. Det blir en viktig oppgave å prioritere teknikk- og produksjonsområder som har store iboende muligheter. Valget av prioriteringsområder må avgjøres av teknologiske framtidsutsikter kombinert med spesielle norske forutsetninger.

Forskjeller i produksjonsforutsetninger mellom industriland på samme utviklingsnivå er ofte små. De konkurransefordeler som forekommer, tilskrives først og fremst en lang tilvirkningstradisjon og et stort akkumulert produksjonsvolum. Tilgang på erfaren arbeidskraft, produksjonsteknisk kunnskap, velutbygde distribusjons- og markedsføringsorganisasjoner anses også å spille en stor rolle. Konkurransefordelene er således ikke naturgitte, men de kan skapes gjennom bevisst politisk innsats.

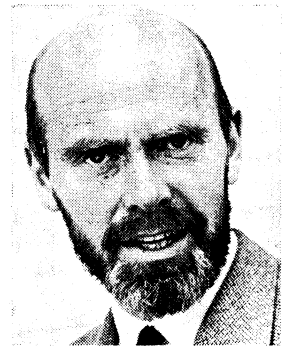
Utgangspunktet for en aktiv industripolitikk bør være at det endelige ansvaret for de industrielle satsingene i form av introduksjon av ny teknikk eller nye produkter på markedet, ligger hos foretakene. Det er foretakene som har best kjennskap til markedsforutsetningene. Industripolitikkenes oppgave er å legge forholdene til rette for den industrielle fornyelsen. Direkte statlig forskningsinnsats, direkte støtte til FoU innen utvalgte produksjonsområder eller framskaffing av risikovillig kapital er eksempler på tiltak som bidrar til å lette en slik fornyelse.

En aktiv industri- og forskningspolitikk er med andre ord noe radikalt annet enn den sosialt innrettede industripolitikken som kom til å kjennetegne andre halvdel av 1970-tallet.

REFERANSER:

- Bergvoll, G. (1980): «Norsk eksports markedsandeler 1970–1979», *Penger og kreditt* nr. 4.
 Nilsson, J.-E. (1982): «Myten om kostnadsnivå og sysselsetting», *Forskning og framtid* nr. 1.
 NOS (1980): *Økonomisk utsyn over året 1980*.
 NOU 1979: 35: *Strukturproblemer og vekstmuligheter i norsk industri*.
 Oslo-gruppen (1981): *Full sysselsetting og økonomisk vekst uten inflasjon*, Oslo.
 Pavitt, K. & Soete, L. (1980): «Innovation Activities and Export Shares: some Comparisons between Industries and Countries», i K. Pavitt (ed.): *Technical Innovation and British Economic Performance*, MacMillan, London.
 Presthus, R. (1982): «Egentlig er det enighet», *Aftenposten* 6. mars.
 Rothwell, R. (1980): «Innovation in Textile Machinery», i K. Pavitt (ed.): *Technical Innovation and British Economic Performance*, MacMillan, London.
 Selvik, A. (1982): «Hva forklarer vår konkurranseevne?», *Norges Industri*, nr. 5.
 Skånland, H. (1982): «10–20 000 flere arbeidsledige», *Aftenposten* 8. mars.
 St. meld. nr. 54, (1980–81): *Industripolitiske retningslinjer for de nærmeste år fremover*.

Skal Staten redde Oslo, eller skal Oslo redde seg selv?

AV
EKSPEDISJONSSJEF PER SCHREINER
FINANSDEPARTEMENTET

Dette er et utdrag av foredrag i Oslo Arbeidersamfunn 16. februar 1982. Jeg gjorde det der klart at selv om jeg arbeider i Finansdepartementet har jeg i jobben ingen ting å gjøre med Oslo kommune eller andre kommuner og fylker. De synspunktene jeg bringer fram, og som jeg gjør klare og brutale, er mine egne og ikke Finansdepartementets.

1 Når noen får mer får andre mindre

La meg med en gang ta bort enhver mulig spenning om mitt svar på spørsmålet i tittelen. Jeg mener at Oslo må redde seg selv. For øvrig dreier det seg ikke her om å redde eller å bli reddet. Oslo er landets rikeste område med landets rikeste innbyggere. Summen av kommuneskatt og fylkesskatt pr. innbygger ligger vesentlig høyere i Oslo enn i gjennomsnitt for noe annet fylke. Skattefordelingsmidlene til andre kommuner og fylkeskommuner oppveier bare delvis dette. I 1980 lå summen av skatt og skatteutjamningsmidler pr. innbygger 14–15 pst. lavere i Akershus enn i Oslo, 17–18 pst. lavere i Rogaland og i de andre fylkeskommunene utenom Finnmark og Troms enda lavere. Bare noen meget få enkeltkommuner tar inn litt mer kommune- og fylkesskatt pr. innbygger enn Oslo (5 pst. i Bærum og 2–3 pst. i Stavanger). Men hvis fylkeskommunene fordeler sine midler etter innbyggertall står det antakelig også i Bærum og Stavanger mindre til disposisjon pr. innbygger av kommunale og fylkeskommunale midler enn i Oslo.

Gjennom 1970-årene er standarden og omfanget av kommunal virksomhet i Oslo økt betydelig. Antallet innbyggere pr. kommunalt ansatt er f.eks. gått ned fra 20 i 1970 til 11 i 1980, og da er lærerne ikke regnet med. Men fortsatt er det mange kommunale oppgaver som kan løses bedre og det er i Oslo store befolkningsgrupper som er meget dårlig stillet, ikke minst boligmessig sett. Boligforholdene i Oslo sentrum er en skam for hovedstaden. Forholdene er ikke resultat av en rask forverring i senere år, men følger av den husleie- og boligpolitikken som har vært ført de siste 35 årene.

Når Oslo nå har vansker med å få endene til å møtes må befolkningen i Oslo og politikerne i Oslo for det første lære seg til å skjelle mellom:

- vanskene som knytter seg til at relativt høye inntekter og en rask inntektsvekst er erstattet av en nedgang i inntektene
- påstander om at problemene totalt sett er større i Oslo enn i andre kommuner og fylker.

For det andre må problemer på ett område, forslummingen i sentrum, ses i lys av at Oslo har valgt å holde en meget høy standard på andre områder, f.eks. i drabantbyene.

Enhver debatt om å føre mer midler til Oslo må kombineres med konkrete forslag til hvor midlene skal tas fra. Hvem er det som skal få mindre om Oslo skal få mer? Det er lett å snakke om at Staten må hjelpe Oslo, men Staten er bare en representant for landet som helhet. Det Staten gir til Oslo må den ta fra andre. Det er klart at de ulike statlige tilskottsordningene kan virke tilfeldig og føre til en del merkverdigheter. Men jeg kan ikke med min beste vilje se andre distrikter i Norge der det vil være riktig eller mulig å skjære ned på utgiftene alt i alt for å føre betydelige midler over til Oslo.

Et viktig budskap i Langtidsprogrammet 1982–1985 er at veksten i den offentlige sektoren ikke kan fortsette framover som den har vært. I dette ligger det ikke noen ideologisk kursendring, bare den nøkterne observasjonen at de offentlige sektorenes andel av nasjonalproduktet ikke kan fortsette å øke som den har gjort, med ca. 1 prosentpoeng i året i 20 år, fra 30 pst. av nasjonalproduktet i 1960 til 50 pst. i 1980. Det kan diskuteres hvor denne andelen skal stoppe, men en eller annen gang før 100 pst. må det skje.

Det er først og fremst den kommunale og fylkeskommunale virksomheten som har økt sterkt. En enkel indikator på det kan være sysselsettingen. I 1965 ble det utført 94 000 årsverk i staten og 112 000

årsverk i kommunene. I 1980 var disse tallene økt til henholdsvis 135 000 og 232 000. Dvs. at sysselsettingen i staten økte med godt under 50 pst. mens den i kommunal sektor ble mer enn fordoblet. Derfor kommer en ikke utenom at en oppbremsing av veksten i de offentlige sektorene vil ramme veksten i kommunene særlig sterkt.

2 Matteusprinsippet?

Det fremføres mange taktiske argumenter om at Oslo må få mer penger fra Staten eller andre kommuner. De knytter seg f.eks. til at det betales inn mer trygdepremier i Oslo enn Folketrygden har utgifter i Oslo, til at bilavgiftene innbringer mer fra Oslo-bilistene enn det brukes på veger i Oslo, til at en stor del av de samlede inntekts- og formuesskatter til Staten betales fra Oslo. Videre hevdes det at Oslo betaler for mye for post og telefon, at Oslo får for lave tilskott til skoleutgiftene, at Oslo får lite av riksvegmidlene og at Staten og nabokommunene betaler for lite til felles institusjoner som ligger i Oslo.

Jeg vil ikke gå inn på alle disse enkeltargumentene. Mine svar er de jeg innledet med: Oslo har en meget høy standard på de fleste områder og inntektsnivået i Oslo er så høyt i forhold til andre deler av landet at det ikke kan være rimelig at andre skal få mindre for at Oslo skal få mer. Naturligvis har vi dette som kalles «Matteusprinsippet»: «den som har, ham skal gives, og han skal ha overflod; men den som ikke har, fra ham skal endog tas det han har» (Matteus 13, 12 og 25, 29). Men denne bibelske sentens har ikke tidligere vært retningsgivende i norsk politikk og jeg håper ikke den vil bli det.

Yrkesdeltakingen i Oslo er høy. Særlig har gifte kvinner lønnet arbeid i langt større grad enn i andre deler av landet. Jeg tror de aller fleste ser på dette som en stor fordel og synes at Oslo her ligger langt foran i en utvikling der andre deler av landet langsomt kommer etter. Men når kvinnene er ute i lønnet arbeid blir også avhengigheten av det offentlige hjelpeapparatet større, hittil har jo vårt samfunn mye vært avhengig av kvinnes ulønnte omsorgsarbeid i hjemmene. Videre blir ønsket om barnehager større. Men jeg synes det må være ganske klart at de gode mulighetene som kvinner har for å få seg lønnet arbeid i Oslo ikke kan brukes som et argument for at statsstøtten til barnehager i Oslo skal bli større enn f.eks. i kommuner i Sogn og Fjordane der kvinnes muligheter i arbeidslivet er vesentlig dårligere. Jeg synes det virker urimelig at Oslo skal få mellom $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{4}$ av alle statstilskottene til barnehager når Oslo har mindre enn $\frac{1}{10}$ av alle landets barn. Burde ikke barnehagestøtten heller gå til de kommunene der det virkelig er behov for et krafttak for å hjelpe kvinnene ut i lønnet arbeid?

Hvis noen vil presse argumentene ytterligere om urettferdigheten i at så lite statsmidler går til Oslo,

eller at Oslo-borgerne yter for mye for andre deler av landet, må jeg få peke på at Oslo har tatt sitt rikelig monn igjen ved å være hardkokt «kommunal kapitalist». Som rik og mektig kommune sikret Oslo seg tidlig billige fallrettigheter i fattige utkantkommuner. Derved har Oslo kommune og Oslos innbyggere utnyttet vassdragsressursene i andre deler av landet. De har gitt grunnlag for lave elektrisitetspriser og rikelig krafttilgang mens andre kommuner har slitt med kraftrasjonering og kostbar kraft. En annen sak er at Oslo kommune har rotet bort mye av den fordel som grunnrenten gir ved å selge elektrisiteten til urimelig lave priser. Lysverkene er blitt en belastning på budsjettet i stedet for å være et blomstrende overskuddsforetak med stor selvfinansierings-evne. Dersom en tidligere hadde holdt en rimelig pris på elektrisiteten ville en kunne sluppet unna denne sjokkartete økningen som en nå må gjennomføre både for å sikre økonomien og for å komme på høyde med prisene i andre deler av landet.

3 Økte inntekter fra Oslos egne borgere

Oslo kommune har som nesten alle andre kommuner i landet vanskelig for å få endene til å møtes. Det regner jeg som udiskutabelt. Problemet kan eller må møtes enten ved å redusere utgiftene eller ved å øke inntektene. Begge deler vil antakelig være både ønskelig og mulig.

Hvilke muligheter har så kommunen for å påvirke inntektene sine? Jeg vil ikke her gå gjennom hele settet av priser og takster og avgifter. Elektrisitetsprisene har jeg for øvrig allerede nevnt. Men la oss se litt på sosialpolitikken. Her dreier det seg både om store penger og om viktige prinsipper. Den vekten som legges på gratis ytelser fra det offentlige kommer fra en tid da store grupper av eldre og av syke ikke hadde penger til å betale med. Den gangen var det meget viktig for en rettferdig fordeling at slike ytelser kunne være gratis. Men nå er jo trygdesystemet bygget ut. Fortsetter en med både å øke tilbudet av gratisytelser (selektive tiltak) og å øke pengeoverføringene, da risikerer en å forskreve seg.

Det at det offentlige skal levere sosiale ytelser gratis eller svært billig synes jeg minner om matkuponene i gamle dagers Norge og dagens Amerika. Når en ikke stoler på hva fattige mennesker vil gjøre med penger, får de matkupper eller klær direkte. Burde ikke dette prinsippet nå tenkes gjennom på nytt. Er ikke velstanden i Norge bragt så langt at en kan legge mer vekt på at det som f.eks. gamle og syke trenger faktisk kan skaffes, heller enn å ha et begrenset gratistilbud som fører til mangelsituasjoner. Har en ikke nå gått så langt i retning av at alle mennesker er sikret midler til å betale selv for en rimelig standard at selektive tiltak med gratistilbud styrt av politikere og byråkrater kan spille en mindre rolle enn før?

Som vi alle vet er beskatningen av boliger og boligeiendommer meget lemfeldig over hele landet. Takseringen av eiendomsverdiene for skatteformål blir ikke automatisk regulert i takt med inflasjonen. Takstene er så vidt jeg vet ikke hevet siden 1970. Samtidig er byggekostnadsindeksen steget med 235 pst. og omsetningsverdien av boliger sikkert mer enn det. Om en i det minste hadde indeksregulert takstene i takt med prisstigningen ville Oslo kommunes inntekter av eiendomsskatt og inntektsskatt på fordelen ved å bo i egen bolig vært anslagsvis 250 mill. kroner høyere enn i dag. En slik inntektsvekst vil vel å merke kunne komme uten at boligbeskatningen blir skjerpet i forhold til 1970. Personlig vil jeg mene at ingen skatteøkning kunne være mer rimelig enn denne og jeg synes i tillegg det skulle være rom for en klar skjerping i forhold til 1970-nivået. Vi som bor godt i Oslo bør føle ansvar for å bidra til bedring for dem som bor dårlig. Intet sted i landet er ulikhetene i boligstandard så skrikende som i Oslo.

Oslo har et stort overskott av arbeidsplasser i forhold til boliger. En av grunnene til at bedriftene lokaliserer seg i Oslo er at de i et storbyområde får en rekke tjenester gratis eller svært billig, tjenester som de andre steder i landet enten ikke kan få eller må betale mye for. Det ville være naturlig om Oslo kommune tok seg langt mer betalt av bedriftene for utgiftene som de påfører byen. Hvis det er noe i argumentet om at storbyer medfører ekstrakostnader bør disse kostnadene dekkes av dem som også har fordeler i storbyen. Dermed ville man samtidig få mer inntekter til kommunene og man ville redusere presset på Oslo. En del bedrifter ville da finne det mer lønnsomt å lokalisere seg andre steder. Jeg antar at svært mange vil være uenig med meg i dette, men i så fall er de antakelig også uenig i den nasjonalt etablerte målsettingen om å styrke arbeidslivet og bosettingen også utenom sentrale strøk.

4 Mindre utgifter – sløsing og høy standard

Uansett hva man måtte mene om omfanget av den kommunale virksomheten i Oslo og om behovet for ytterligere utbygging vil jeg hevde at Oslo kommune i en årrekke, med romslige og sterkt økende inntekter, løste sentrale oppgaver på en sløsende og ineffektiv måte. Politikere og administrasjon tilla seg uvaner som ennå ikke er ryddet helt bort. Før saneringen av gamle synder er kommet lenger vil jeg derfor være skeptisk til å løse de finansielle problemene ensidig ved inntektsøkning, særlig naturligvis om inntektsøkningen kommer i stand ved at Staten øker sine bidrag til Oslos økonomi.

Problemet i det løpende budsjettarbeidet er naturligvis at de nedskjæringene en må foreslå ikke alltid rammer det jeg kaller sløsing eller urimelig høy standard. Men slik tror jeg det nesten nødvendigvis må være, spesielt så lenge politikerne og de store

politiske partiene ikke later til å ville erkjenne problemets alvor. Håpet må være at når det gjennomføres nedskjæringene som rammer ytelser som en helst ville beholde da dannes forståelsen for større nøkternhet og for nytenkning om løsningen av kommunale oppgaver.

Oslo driver et dyrt skolesystem, dyrere enn andre kommuner. I grunnskolen var driftsutgiftene pr. elev i 1979 nesten 15 000 kroner, i Bærum var de snaut 13 000 kroner og resten av Akershus kommunene vel 10 000 kroner. Elevantallet pr. klasse i grunnskolen var 21 mens f.eks. Trondheim hadde 25. I Finnmark, med sin spredde bosetting, var elevantallet 18 i hver klasse, men driftsutgiftene pr. elev var likevel under 14 000 kroner pr. elev.

Det er ikke nødvendigvis noe galt i de høye kostnadene i Oslo. De kan slå ut i en bedre utdanning av den enkelte elev eller de kan avspeile at Oslo er et vanskelig sted å drive skole. Men jeg tror nok at tallene gjør det vanskelig å argumentere overfor andre kommuner for at de skal gi avkall på penger til beste for Oslo.

Oslo bruker svært mye penger på helsesektoren, spesielt på sykehus. Det er anslått at Oslo får godt over 300 mill. kroner mer enn normene for rammetilskott¹ tilsier. De andre fylkeskommunene får til sammen en tilsvarende mindre andel. Trass i dette overtilskottet fra Staten belaster helseinstitusjonene Oslo kommunes driftsbudsjett med kanskje 1 000 kroner mer pr. innbygger enn gjennomsnittlig for fylkeskommunene.

Landsnormen for sykehus er 4½ sengeplass pr. 1 000 innbyggere. I Oslo var tallet opp i 7,1 og er nå redusert noe. Jeg er helt på det rene med at visse storbyfaktorer tilsier et noe høyere normtall i Oslo enn i andre deler av landet. Andelen eldre er høy, antallet enslige er høyt og husholdene er jevnt over små. Her er mange innflyttere og boligbyggingen, inklusive boligtildelingen, har vært administrert slik at det har vært vanskelig å opprettholde eller utvikle vennskapsbånd og familiebånd. Dette har ført til at mennesker som kommer i vanskeligheter i mindre grad enn andre steder i landet har venner, bekjente eller familie som er til støtte. De blir derfor fort avhengige av det offentlige hjelpeapparatet.

Men dette forklarer ikke på noen måte den store forskjellen. Årsaken er helt enkelt at administrasjonen og politikerne i Oslo i mange år har utnyttet et dårlig konstruert statsstøttesystem. Det har ført til at Oslo har mange og dyre sykehus og nå også sykehjem, men få enkle aldershjem og dårlig med hjemmesykepleie og hjemmehjelp. På det siste feltet ligger vel Oslo på under ¾ av landsnormen mens de faktorene jeg nevnte burde tale for at Oslo skulle ligge betydelig over landsnormen.

For noen år siden ble støttesystemet lagt om til en langt mer rasjonell og rettferdig rammetilskottsordning. Dermed ble denne feilprioriteringen avslørt og det er helt klart at det er og vil bli en meget smerte-

full prosess for Oslo å tilpasse sitt helsevesen. En omlegging til de billigere omsorgsformene vil ta tid og de overgangsordningene som er innført innebærer også en innrømmelse av dette. Men resten av landet kan ikke over lengre tid bære kostnadene ved Oslos skjeve disponering i helsesektoren.

En nedbygging av de dyre institusjonene betyr ikke at en nedprioriterer skikkelig behandling av trengende mennesker. Tvert imot, det som er på gang vil gi grunnlaget for en bedre og mer omfattende behandling og pleie. Langvarige opphold på kirurgiske avdelinger etter en operasjon er f.eks. ikke den beste pleien av eldre, enslige mennesker som kanskje bare mangler litt på å kunne klare seg på egen hånd.

Oslo Sporveier har årlig utgifter som svarer til ca. 900 kroner pr. innbygger i Oslo. Ikke noe annet sted i Norge har et så dyrt transportsystem. Underskuddet er på om lag 400 mill. kroner. Er det sikkert at godt utbygget kollektivtransportnett må koste så mye? Jeg kan ikke gå med på at ethvert forsøk på å redusere utgiftene og underskottet skal tolkes som et angrep på kollektivtransporten. Det er åpenbart at privatbilen ikke kan erstatte tog, buss og trikk. Men dette må ikke bli en sovepute for ikke å stille ubehagelige spørsmål om hvordan kollektivtransporten skal drives. Oslo har f.eks. valgt å holde på trikken trass i at eksperter mener at det koster 40 mill. kroner i året ekstra i forhold til å erstatte trikken med buss. Hvis dette er riktig, er det i alle fall en utgift som Oslo-borgerne må betale selv.

Oslo gikk for noen år siden over til enhetstakst. Det koster nå det samme å bruke trikk og buss enten man kjører en kort tur i sentrum eller skal langt ut i Oslos forsteder. Ut fra en rettferdsbetraktning har et slikt system mye for seg, selv om det jo kan slå skjevt ut når ordningen bare gjelder innenfor kommunegrensen. De virkelige langpendlerne, som vel står svakest både økonomisk og sosialt, drar ikke nytte av ordningen. Og på et eller annet punkt blir det i alle fall nødvendig å la takstene avspeile reiselengden. Det kan ikke koste det samme mellom Oslo og Drammen, Hønefoss eller Hadeland som mellom sentrum og Majorstua.

Jeg tror man blir nødt til å gi opp enhetstakstsystemet av to grunner. Det er grense for hva det er rimelig og mulig å ta seg betalt for en kort reise. Dette vil sette grenser for de samlede billettinntektene ved et enhetstakstsystem. For det andre blir det ved et enhetstakstsystem vanskelig å foreta en økonomisk avveining mellom kostnadene ved et rutetilbud og den reelle etterspørselen etter transport.

Når det er høy standard på rutenettet uten at folk betaler tilsvarende for det må midlene skaffes til veie på annen måte. Oslo har valgt å ta dem av de generelle budsjettmidlene. Det får naturligvis følge for andre budsjettposter. Men det ansvaret må vi i

Oslo ta selv. Distrikter som har langt dårligere transportløsninger enn Oslo – en skal ikke langt utenfor Oslo før en handledur eller et legebesøk tar hele dagen om en skal bruke kollektiv transport – vil ikke forstå hvorfor de skal bidra til en særlig høy standard for Oslo-folk.

Med utgangspunkt i Oslo Sporveier vil jeg hevde følgende om den politiske holdningen til offentlig drift. Driften behøver ikke nødvendigvis være ineffektiv fordi om den er radikalt og sosialt motivert og det er ikke sikkert at virkningen er radikal og sosial fordi om driften er ineffektiv.

Grunnlaget for den raske økonomiske veksten i etterkrigsårene fram til midten av 1970-årene var en høy produktivitsvekst. I en rekke industrier var produktivitsveksten, veksten i produksjonen pr. ansatt 5–7 pst. pr. år.

Fortsatt økonomisk vekst og bedring av den sosiale standarden, stiller større krav til produktivitsvekst også i offentlig virksomhet. I disse dager foregår det en overgang til bruk av automater og enmannsbetjening på busser og trikker. Dette må ikke ses på som et engangsløft. Hvert eneste år må det gjennomføres endringer som fører til at produksjonen av rutetjenester pr. ansatt går opp.

Men krav om produktivitsvekst må ikke bare gjelde innsatsen av arbeid. En må også få mer ut av kapitalinnsatsen. For en rekke år siden ble det laget en tunnel mellom de østlige og vestlige banesystemene. Den er enda ikke tatt i bruk. I disse dager retter man på feil som ble gjort og utvider til dobbeltspor. I denne tunnelen har Oslo saltet ned mange penger som ennå ikke har vært til noen nytte. Dette er en sløsing med penger som bare den kan tillate seg som har svært god råd. Også i vegsektoren står det rundt i Oslo en rekke monumenter i form av halvferdige prosjekter der store utgifter enda ikke har kastet noe av seg. Slik praksis vitner om likegyldighet med økonomiske midler og kan bare bidra til at offentlig virksomhet bringes i vanry.

Debatten om de offentlige utgiftene blir lett svært ensporet, moralen synes å være at radikale velmenende mennesker går inn for høye offentlige utgifter mens konservative og usosiale mennesker går inn for å kutte utgiftene. Jeg mener at nettopp de som mener at det offentlige har sentrale og avgjørende oppgaver å ta vare på i samfunnet må bidra til at det offentlige løser oppgavene på en hensiktsmessig og effektiv måte og til at en fordomsfritt kan omvurdere gamle prioriteringer. Det at en kan peke på skrikende urettferdighet og presserende oppgaver som blir liggende uløst eller dårlig løst er ikke noe argument mot kritisk og streng budsjettering av hele den offentlige virksomheten. Det er tvert imot. For å skape rom for å løse de oppgavene som presser seg på må en forsøke å spare inn på allerede etablerte områder.

Bruk av oljeinntekter – problemer og muligheter*

AV
ADM. DIREKTØR ARNE ØIEN
STATISTISK SENTRALBYRÅ

En del netto kapitaleksport bør Norge få til i årene framover, men i de store trekk må vi basere oss på at den innenlandske bruk av oljeinntekter vil falle sammen med inntektsskapingen.

Tanken om «å selge olje på rot» er ikke praktisk gjennomførbar. Oljeprisisikoen er noe vi som nasjon må leve med.

Michael Hoel har gjort beregninger som antyder at 90 mill. tonn pr. år kan være underoptimalt hvis målsettingen er å maksimere den rent økonomiske fordel av petroleumsressursene. Myndighetene har imidlertid gjort det klart at en bredere samfunnsmessig vurdering enn som så, er nødvendig. Tiden er nå inne for å starte opp en ny bred offentlig utredning om vår oljepolitikk.

1. Oljeinntekter og økonomisk vekst

Produksjonen av olje og gass tilsvarer i dag drøye 15 prosent av bruttonasjonalproduktet. Inntektene av denne virksomheten brukes stort sett løpende opp i vår innenlandske økonomi. Dette skjer dels ved at de offentlige utgiftene er større, dels ved at skattene er lavere enn de ellers skulle ha vært. For de nærmeste år er petroleumsproduksjonen gitt, og det ser ikke ut til at det vil fremstå som et problem hvordan inntektene skal brukes innenlands. Ser vi 10–15 år framover, blir imidlertid bildet noe annerledes. I et slikt perspektiv har vi valgmuligheter. Spørsmålet om hvordan vi skal bruke oljeinntektene, ser jeg således som et spørsmål om hvordan vi skal bruke *veksten i oljeinntektene* fram mot århundreskiftet.

Det kan bli betydelige beløp. Går vi ut fra et produksjonstak på 90 millioner tonneheter og regner med en realprisstigning for petroleum på 2½ prosent pr. år, vil verdien av petroleumsproduksjonen ved slutten av dette århundre være nesten tre

ganger så stor som i dag. Petroleumsvirksomheten kan da utgjøre rundt 25 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Bruken av oljeinntekter til innenlandsk forbruk bør fastlegges ut fra langsiktige vurderinger. Veksten i det innenlandske forbruk bør være noenlunde jevn over tiden. Ellers kan det skapes store tilpasningsproblemer i økonomien. Må vi redusere forbruksveksten brått, vil vi lett skape sosial og politisk uro.

Oljeinntektene vil i årene framover komme opp i beløp som virkelig monner i makroøkonomisk sammenheng. Men en kan likevel lett få overdrevne forestillinger om betydningen av dem. Regner vi med en produksjonsvekst i resten av økonomien på 2½ prosent pr. år, vil *den samlede* inntektsveksten for Norge 1980 til år 2000 trolig ikke bli større enn vel 3 prosent pr. år.¹⁾ Petroleumsvirksomheten kan altså under disse forutsetninger heve den samlede reelle inntektsvekst med noe over en halv prosent pr. år over de neste 20 år.

Anslagene innebærer at den viktigste enkeltfaktor bak inntektsveksten de neste 20 år nok fortsatt vil være *produktivitetsutviklingen* i resten av norsk økonomi. Den ekstra vekst i realinntekt som petroleumsvirksomheten vil gi, er innenfor variasjonsbredden for den produktivitetsvekst som kan tenkes. Petroleumsinntekten til tross, trenger den samlede velstandsveksten framover ikke bli sterkere enn det vi har opplevd hittil.

Arne Øien ble cand.oecon. i 1954. Han var Rockefellerstipendiat ved MIT 1957–58 og tilknyttet Statistisk Sentralbyrå som byråsjef 1955–66 og som forsker i 1966–69. I 1966–67 var han økonomisk rådgiver ved Harvard University og var på oppdrag for Harvard i Øst-Pakistan 1967–68. Han ble avdelingsdirektør i Statistisk Sentralbyrå i 1969, ekspedisjonssjef i Finansdepartementet i 1971 og økonomisk rådgiver samme sted i 1978. I 1980 ble han utnevnt til administrerende direktør i Statistisk Sentralbyrå, og var statssekretær ved Statsministerens kontor i perioden februar–oktober 1981.

* Foredrag på Norsk Petroleumsforenings «Oljeindustripolitisk seminar», Park Hotel, Sandefjord, 26.–27. januar 1982.

¹⁾ Mye avhenger av utviklingen i de reelle kostnadene i oljevirksomheten.

2. Bør vi øke produksjonen utover 90 mill. tonn?

På denne bakgrunn kan det være nærliggende å spørre om ikke petroleumsproduksjonen bør økes til over 90 millioner tonn, slik at vi får rom for en sterkere forbruksvekst. Jeg skal ikke gi noe endelig svar på dette spørsmålet, men peke på tungtveiende motforestillinger som kan gjøres gjeldende.

For det første har vi spørsmålet om hvor *ensidig og sårbart* vi tør lage norsk næringsliv. Som allerede nevnt, kan en produksjon på 90 millioner tonn innebære at petroleumsaktivitetene alene kommer opp i om lag 25 prosent av bruttonasjonalproduktet. Vi må selvfølgelig spørre oss selv hvor langt vi tør gå i retning av en Kuwait-økonomi. Vi har ingen sikkerhet for at petroleumsinntektene kan vedvare på et så høyt nivå utover i neste århundre.

For det andre har vi de *omstillingsproblemer* som bruken av oljepenger vil innebære. Selv uten petroleum ville vi over de nærmeste 20 år måtte regne med en betydelig forskyvning i den relative sysselsetting fra vareproduserende næringer til tjenesteytende næringer. Et trekk i denne utviklingen er at industrisysselsettingen som andel av totalsysselsettingen vil avta.

Den økte innenlandske etterspørsel som oljeinntektene gir, vil nødvendiggjøre større produksjon i våre skjermede næringer, dvs. de næringer der bedriftene ikke har utenlandsk konkurranse, som f.eks. varehandel og helsestell. Den økte sysselsetting dette vil kreve, må direkte eller indirekte hentes fra våre importkonkurrerende næringer og fra eksportnæringene. Den økonomiske mekanisme som vil sørge for de nødvendige omstillinger, vil innebære press mot lønnsomheten i de konkurranseutsatte virksomheter. Bruken av oljeinntekter vil derfor i seg selv medføre en forskyvning av sysselsettingen fra importkonkurrerende- og eksportvirksomhet og mot skjermede næringer. I dette vil også ligge en nedtrapping av industrisysselsettingen og en styrking av sysselsettingen i tjenesteytende virksomhet.

Forskyvningene i sysselsettingen vil gå sammen med reallønnsstigning, og dette vil selvfølgelig de fleste arbeidstakere være tjent med. Arbeidstakere som ikke kan eller vil skifte yrke, kan imidlertid bli akterutseilt og uten arbeid. Eldre arbeidstakere kan bli særlig rammet.

Omstillingsproblemene vil bli større jo raskere omstillingen skjer. Det er derfor viktig at bruken av oljeinntektene trappes opp gradvis og ikke for raskt. Myndighetene bør selvfølgelig også for øvrig føre en politikk med sikte på å mildne omstillingsproblemene. Fjernes kan problemene imidlertid neppe hvis en vil ha en vekst i det samlede innenlandske forbruk på f.eks. 3 prosent pr. år.

I den grad det er hensiktsmessig, kan en selvfølgelig ved driftsstøtte og andre støttetiltak skjerme utvalgte deler av næringslivet (bransjemessig eller geografisk). Vi kan med andre ord etablere spesielle

drivhusnæringer. Dette kan i visse tilfelle være berettiget ut fra beredskapsmessige hensyn eller for å unngå lite ønskelige endringer i bosettingsmønsteret. Men vi må være klar over at en slik politikk både vil innebære at vi ikke utnytter våre produksjonsressurser så effektivt som mulig, og at omstillingene må bli desto større i den ubeskyttede del av vårt konkurranseutsatte næringsliv.

3. Kapitaleksport?

Enkelte har hevdet at spørsmålet om hvor mye petroleum vi skal produsere må kunne isoleres fra spørsmålet om hvor mye av petroleumsinntektene vi skal bruke pr. år innenlands. Ved å plassere en betydelig del av midlene i utlandet, vil det innenlandske forbruk kunne holdes på et moderat nivå selv om petroleumsinntektene er ganske store.

Gode grunner taler dessuten for at Norge har en betydelig nettoeksport av kapital til utlandet i slutten av 1980- og i 90-årene. For det første vil norsk næringsliv være tjent med å etablere virksomhet ute i større grad enn hittil. For det andre står vi overfor en betydelig risiko for mer eller mindre langvarige inntektsbortfall i tilknytning til petroleumsvirksomheten. En betydelig netto kapitaleksport vil kunne gi oss finansielle reserver som vi kunne tære på i et knipetak.

Selv om en betydelig kapitaleksport over en periode i og for seg kunne være ønskelig og rasjonelt, er det imidlertid grunn til å tvile på om vårt politiske system vil makte å gjennomføre en slik politikk. I en situasjon med store overskott på statsbudsjettet og i utenriksregnskapet, vil presset for skattelette og for økte bevilgninger til helsestell osv. trolig bli for sterkt. Derved vil det innenlandske forbruket bli presset opp, og kapitaleksporten vil bli redusert. Det er m.a.o. fare for at en betydelig kapitaleksport vil eliminere seg selv over få år.

For min egen del antar jeg at myndighetene må regne med at det innenlandske *bruk av petroleumsinntekter* i de store trekk vil falle sammen med de inntekter virksomheten skaper. En *viss* netto kapitaleksport bør vi kunne få til i perioder – også utover det gjeldsnedbetaling vil kreve –, men noe *hovedtrekk* i norsk petroleumsstrategi kan kapitaleksporten neppe bli. Her faller mitt syn et stykke på vei sammen med hva Hermod Skånland har hevdet (5).

4. Forvaltning av oljeformuen

De resonnementer jeg hittil har lagt fram, har lange tradisjoner i norsk oljedebatt. (For nærmere utdyping, se f.eks. (1) og (7).) I løpet av de par siste årene har imidlertid nye synspunkter kommet til.

Victor Norman og Michael Hoel har begge tatt utgangspunkt i at oljeressursene representerer en

formue som det gjelder å *forvalte* slik at en får mest mulig igjen for den.

Victor Norman (4) peker bl.a. på den betydelige risiko som knytter seg til realprisen på petroleum – særlig inn i neste århundre. Vi har sterke motiver for å redusere denne risikoen – selv om dette kanskje bare kan oppnås ved at *forventningsverdien* av våre aktiva blir noe redusert. Victor Norman antyder at vi bør overveie å selge en del av oljeforekomstene nå, og på slike vilkår at de nye eiere blir sittende med oljepriserisikoen.

Victor Normans resonnement er logisk sett uangripelig. Det spørsmål vi står overfor er bare om et slikt salg kan gjennomføres på forsvarlig måte og på rimelige nok vilkår.

Jeg tror ikke det. Vi måtte i tilfelle selge en betydelig del av forekomstene, ellers blir jo ikke risikoen nevneverdig dempet. Victor Norman anslår verdien av vår oljeformue til 3 000 milliarder kroner. Det dreier seg om så store beløp at det er vanskelig å tenke seg et endelig oppgjør på salgstidspunktet, med mindre vi selger til spottpriis, og det vil vi jo ikke. Jeg ser ikke hvordan vi skal kunne sikre oss at den avtalte pris i sin tid vil bli betalt. Hvis realprisen på petroleum faller vesentlig, er det fare for at det blir problemer med betalingen, og det var nettopp det vi skulle verge oss mot.

Skulle vi kvitte oss med oljepriserisikoen, måtte de nye eiere for øvrig fritas for skatt – ellers bærer vi selv fortsatt størstedelen av risikoen. Den oppgivelse av suverenitet dette innebærer virker ytterst betenkelig. Jeg tror ikke tanken om «å selge oljen på rot» er praktisk gjennomførbar. Oljepriserisikoen er noe vi som nasjon nok må akseptere å leve med.

Michael Hoel (3) har også tatt utgangspunkt i formuesforvaltningstanken, og har spør så hvilken utvinningstakt som vil maksimere nå-verdien av våre petroleumsressurser. Han regner utvinningstempoet fram til 1995 som bundet. Det er altså utvinnings-tempoet etter 1995 han er interessert i. Hoel gjør alternative forutsetninger om utviklingen i realprisen på olje, om utvinningskostnadene, om størrelsen på petroleumsreservene, og om den reelle samfunnsøkonomiske avkastning som marginale investeringer vil gi. Dette gjelder enten realinvesteringer i Norge eller finansinvesteringer ute.

De resultater Hoel kommer fram til varierer ganske sterkt med forutsetningene. Men de peker mot at det optimale utvinningstempo kan ligge vesentlig over 90 mill. toe. Beregningene antyder også at de samfunnsøkonomiske tap ved for lavt utvinnings-tempo kan være meget betydelige.

En kritikk av Michael Hoels resultater kan ta ulike utgangspunkter:

- En kan for det første hevde at den reelle samfunnmessige avkastning av marginale investeringer er lavere enn de 4 pst. p.a. som Hoel tar utgangspunkt i. Hermod Skånland har argumen-

tert for en slik mulighet. Lavere avkastning på marginale investeringer vil innebære at den optimale utvinningstakt også blir mindre. Personlig nøler jeg med å angripe Hoels resultater med dette utgangspunkt.

- Vår oljepolitikk bygger delvis på visse idéer om forsvarlig forvaltning av våre naturressurser¹⁾. Disse idéer er ikke godt integrert med Michael Hoels strengt økonomiske resonnement. Trolig er synsmåtene uforenlige, slik at Hoels resonnement kan angripes ut fra slike ressursforvaltningsidéer. Personlig vil jeg nøle også med å slutte meg til en slik kritikk.

- Michael Hoels resonnement tar utgangspunkt i at vi ønsker å maksimere vår *materielle velferd*. Det kommer til uttrykk ved at han vil maksimere *nåverdien av petroleumsreservene*. I den tradisjonelle debatt om utvinningstempoet på kontinentalsokkelen har det imidlertid hele tiden vært understreket at vi må legge stor selvstendig vekt på å unngå sosiale problemer som følge av omstillinger og på å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Det betyr at de fleste må avstå noe av den materielle standard de ellers kunne ha fått, for å sikre disse mål.

Hoels analyse kan ut fra disse synspunkter ikke lede oss fram til *det samfunnmessige optimale tempo*. Analysen kan i beste fall bare vise oss hva vi med et gitt utvinningstempo *ofrer* i levestandard for å bidra til å sikre andre mål.

Michael Hoel er forholdsvis forsiktig i sine konklusjoner, men han mener at myndighetene ikke lenger bør betrakte 90 mill. toe. som et udiskuterbart mål. Dette er jeg enig i.

5. Ny vurdering av oljepolitikken

Tiden synes nå å være inne for en ny, bred offentlig utredning om vår oljepolitikk, der både spørsmålet om produksjonsstrategi og bruk av inntektene tas opp til ny vurdering. Ettersom flere toneangivende politikere har hevdet at en slik utredning er påkrevet, vil den vel også komme.

Jeg er enig med dem som har hevdet at en da ikke *bare* bør feste seg ved produksjonsvolumet. En får heller ta utgangspunkt i nærmere definerte *produksjonsstrategier* og se hva de innebærer for produksjon, offentlige inntekter, norsklevte investeringer og tjenester, osv.

En bør prøve å utrede grundig de konsekvenser både petroleumsvirksomheten og bruken av inntektene kan få for det norske samfunn. Konsekvensene for næringsstrukturen og bosettingsmønsteret bør gis en bred plass. Statistisk Sentralbyrå har utviklet et

¹⁾ Idéene avspeiler seg bl.a. i understrekninger av at vi vil utnytte de marginale felt, men også i utsagn om at gass ikke bør brennes på feltet. Den politikk som her antydes, vil ikke lede til at formuesverdien av petroleumsreservene blir så stor som mulig.

analyseapparat som kan være til hjelp i disse sammenhenger. (Se f.eks. (2).) Analysen bør søkes lagt opp slik at vi kan danne oss et bilde av *de sosiale kostnader* som vil være knyttet til en bestemt strategi. Disse må *avveies* mot de *rent økonomiske resultater* strategien vil innebære. Analyser av den type Michael Hoel har lagt fram, bør kunne utnyttes i en slik sammenheng.

Vi bør få klarlagt bedre i hvilken grad norsk petroleumpolitikk vil legge *selvstendig vekt* på å utnytte naturressursene godt, også når dette mål kommer i konflikt med rent økonomiske vurderinger.

En klargjøring av myndighetenes syn her vil kreve både betydelig innsats av teoretisk-økonomisk kompetanse og rent politiske vurderinger. Rent politisk kan en klargjøring virke polariserende. På den annen side er en slik presisering nødvendig for at vi skal vite hva en rasjonell petroleumpolitikk skal sikte mot.

Hvis vår oljestrategi skal vurderes på ny, bør opplegget være såvidt bredt at næringspolitikken i de viktigste sektorer også tas med. Både Victor Norman og Tore Thonstad (6) har pekt på at grensen mellom skjermede og konkurranseutsatte sektorer delvis bestemmes av vår egen politikk. Helsetjenester og utdanningstilbud *kan* kjøpes i utlandet om vi vil det. Vi bør overveie på ny i hvilken grad det er rasjonelt og riktig å importere slike tjenester. Jo større import vi aksepterer av tjenester, desto mindre nedbygging vil et gitt forbruk av petroleumsinntekter kreve i de tradisjonelt konkurranseutsatte næringer.

Produksjons- og inntektsmålsettingen for jordbruk og fiske er særdeles ømtålelige emner i norsk politikk. Disse spørsmål må sees i nær sammenheng med bosettingspolitikken. Men også disse emner bør drøftes når oljestrategien revurderes.

Flere har hevdet at *risikomomentet* i oljevirksomheten har vært for lite framme i opplegget av norsk oljepolitikk og i makro-økonomisk planlegging. Tore Thonstad har hevdet at det bør utarbeides *strategier* for hva som skal gjøres hvis oljeinntektene svikter. Jeg er enig med Thonstad i at ideelt sett burde dette gjøres. Men både overfor dette krav og noen av de jeg har nevnt ovenfor, kan vi bli nødt til å holde et moderat ambisjonsnivå.

Ett av de problemer vi har i vårt demokrati, er å skape tilstrekkelig *samling* om den politikk som skal føres. Det gjør at visse ømtålelige spørsmål av og til må få ligge i ro, selv om dette stenger for de løsninger som logisk sett synes best. Å ta opp *hypotetiske* problemer kan avdekke *potensielle* konflikter. Det kan skape splid der det ellers ville ha rådd enighet, og spliden kan vise seg unødvendig, fordi problemene aldri blir aktualisert. Det er m.a.o. slik at den politiske pris for beredskapsplaner kan bli for høy.

Når jeg mener tiden er inne for en revurdering, betyr ikke dette at jeg anser de vurderinger som

tidligere er foretatt, som svært mangelfulle eller suspekter. Jeg tror tvert om at disse vurderinger vil stå seg godt ved reeksaminasjon. Vi kan derfor gi oss den tid vi trenger på en revurdering.

De spørsmål det gjelder, er imidlertid viktige for oss som nasjon. Det gjelder vår forvaltning av meget store verdier. Ny informasjon og en del interessante supplerende synspunkter har dessuten kommet til. Derfor bør vi nå vurdere grundig om en viss kursendring kan være aktuell. Inntil denne vurdering er gjennomført, bør signalene i Langtidsprogrammet 1982–1985 stå ved lag.

REFERANSER:

- (1) St. meld. nr. 79 (1980–81) Langtidsprogrammet 1982–1985.
- (2) – Olav Bjerkholt: Hva skal vi leve av – og hvor skal vi bo? Sosialøkonomen nr. 10 1981.
- (3) Michael Hoel: Principles regarding the rate of extraction. Bergen Bank Kvartalsskrift. Nr. 3–4 1981.
- (4) Victor D. Norman: Forvaltning av oljeformuen. Utredning for Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund. Bergen. 14.3. 1981.
- (5) Hermod Skånland: Hvor meget olje? Momenter ved fastlegging av rammen for norsk olje- og gassproduksjon. Foredrag i Polyteknisk Forening, 4. nov. 1981.
- (6) Tore Thonstad: Konsekvenser av en ensidig satsing på en oljeøkonomi. Sosialøkonomen nr. 10 1981.
- (7) Arne Øien: Inntekter fra oljevirksomheten i 1980-åra og betydningen for hovedlinjene i den økonomiske politikken. Tiden: Bruken av oljepengene – muligheter og farer (1981).

Naturressursforvaltning Stipendier

Miljøverndepartementet vil dele ut 5–10 stipendier i 1982 innenfor en ramme av kr. 100.000 til prosjekter innen området naturressursforvaltning; f.eks. naturressursregnskap og budsjettering. Prosjektene kan gå nærmere inn på en enkelt ressurs som fisk, skog, areal, mineraler, energi, vann og miljø, eller samspillet mellom disse.

Prosjektet kan passe som hovedoppgave e.l. Det må leveres en skriftlig rapport med en beskrivelse av arbeidet, oppsummering og konklusjoner.

Søknader må inneholde beskrivelse av hvordan midlene tenkes brukt, tidspunkt og skisse av en rapport.

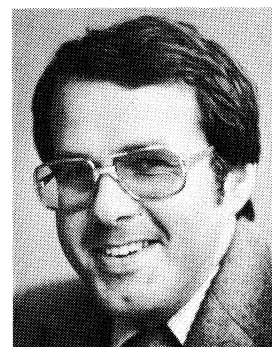
SØKNADSRIST 3. MAI 1982.

Nærmere opplysninger ved byråsjef Pål E. Holte, tlf. (02) 11 77 61, eller førstekonsulent Pål S. Hernæs, tlf. (02) 11 77 67.

Miljøverndepartementet

Ressursavdelingen - Postboks 8013 Dep.
Oslo 1

Ulike modeller for norsk kapitaleksport*)

AV
BANKSJEF SVERRE W. ROSTOFT
KREDITKASSEN

Bruk av statens oljeinntekter til å holde et høyt og stigende nivå på offentlige overføringer, forbruk og investeringer er neppe i samsvar med målene om økonomisk vekst, lav prisstigning og høy sysselsetting. Alternativet er imidlertid ikke nødvendigvis at oljeinntektene bare skal øke den offentlige sparing. Ved skattelettelser og sparestimulerende tiltak vil oljeinntektene også kunne akkumuleres som privat sparing. Det innebærer at kapitaleksporten til utlandet vil bli desentralisert.

Formålet med kapitaleksport bør være høyest mulig avkastning, videreutvikling og internasjonalisering av norsk næringsliv. Norsk næringslivs direkte investeringer i utlandet bør stimuleres. Det norske kredittmarked bør åpnes slik at utlendinger her kan oppta lån i norske kroner. Ved å eksportere kapital i kroner vil valutarisikoen bæres av utlandet. Kapitaleksport i kroner innebærer imidlertid at norske penge-, kreditt- og valutaforhold i større grad blir påvirket av utlendingers forventninger om endringer i kronekursen enn tilfellet er ved kapitaleksport denominert i utenlandsk valuta. Dette er en pris vi må betale for at utlendingene bærer valutarisikoen.

1. Innledning

I dette innlegget vil jeg starte med noen betraktninger om sentrale elementer i Norges økonomisk-politiske strategi fremover. Deretter behandles kort noen tilhørende mål og virkemidler på det penge-, kreditt- og valutapolitiske område. Med utgangspunkt i vurderinger av hva vi bør ta sikte på å oppnå gjennom kapitaleksporten, vil jeg så drøfte enkelte modeller for norsk kapitaleksport.

Jeg tar ikke sikte på å legge frem endelige meninger på alle punkter. Det er neppe klokt fordi vi ikke har hatt noen muligheter for en gjennomdrøfting av de problemstillinger som reiser seg i forbindelse med norsk kapitaleksport i relativt stort omfang. I sin knappe form kan emnet for mitt innlegg passende danne utgangspunkt for formulering av et mandat for et offentlig utvalg som raskt bør oppnevnes med sikte på å presentere et gjennomdrøftet beslutningsgrunnlag for utformingen av en norsk kapitaleksportpolitikk.

Sverre W. Rostoft tok sosialøkonomisk embetseksamen høsten 1970. Han har siden vært ansatt ved Sosialøkonomisk institutt, pengepolitisk kontor i økonomiavdelingen i Finansdepartementet, og i Den norske Bankforening. Siden 1. oktober i år har han vært viseadm. direktør i Kreditkassen.

*) Foredrag på Norske Sosialøkonomers Forenings kurs om valutapolitiske problemer, Morgedal Turisthotell 20.-22. januar 1982.

2. Noen sentrale elementer i den økonomisk-politiske strategi

Norge bør ta sikte på å komme inn i en såkalt «god sirkel». Denne vil bl.a. være karakterisert ved:

- Økonomisk vekst
- Full sysselsetting
- Lav prisstigning
- «Sterk» valuta
- «Lavt» rentenivå

Det bør være et mål å opprettholde et omfang på den konkurranseutsatte del av vårt næringsliv som direkte gir grunnlag for omlag samme sysselsetting som nå. Dette mål er dels avledet av et ønske om ikke å bli for avhengig utenriksøkonomisk av oljevirksomheten, og dels avledet av mål om å opprettholde en spredt bosetting. Det bør være et mål å disponere oljeinntektene på en måte som ikke undergraver produktivitet og vekstevne i fastlands-Norges økonomi.

Hvilken bruk av oljeinntekter er konsistent med disse mål? Begrepet «bruk av oljeinntekter» er blitt upresist brukt i debatten. Det er staten som i første runde mottar inntektene som skatt fra oljeselskapene. Men staten kan anvende disse inntektene på ulike måter med *vidt forskjellige virkninger* på norsk økonomi. Hvis man fortsetter på samme måte som hittil, d.v.s. med bruk av en stor andel av oljeinntektene til å holde et høyt og stigende nivå på offentlig

forbruk og investeringer, og dessuten opprettholder eller øker overføringen til private på en slik måte at produktivitetsincitamentene svekkes ytterligere, vil man neppe få oppfylt de mål jeg trakk opp.

Dette leder imidlertid ikke automatisk til den konklusjon mange trekker at oljeinntektene ikke må anvendes til stort annet enn å øke den offentlige sparing. En slik «ikke bruke oljeinntekter innenlands»-linje er umulig å gjennomføre og heller ikke nødvendig for å nå sentrale mål.

Det jeg har sagt her har implikasjoner for hvem som skal stå for den norske kapitaleksporten. Selv om det som nevnt hovedsakelig er staten som mottar oljeinntektene, og som tradisjonelt har vært den store sparer i Norge, er det ikke dermed sagt at det også er staten som bør stå for kapitaleksporten.

Sparing og plassering kan skje på privat hånd ved at det *gis sparebetingede skattelettelser til bedrifter og personer*. Spørsmålet om sparing skal skje i offentlig eller i privat regi er i virkeligheten et av de mest sentrale politiske spørsmål Norge vil bli stilt overfor i de kommende år. Jeg vil derfor prøve å knytte noen synspunkter til dette.

I 1970-årene har staten stått for omlag $\frac{2}{3}$ av den innenlandske sparingen. Utfordringen for den nye regjeringen er nå å få *overført sparekapasitet til privatpersoner* på en slik måte at dette ikke slår ut i for høyt privat forbruk.

Det offentlige har i 1970-årene økt beskatningen av privatpersoner meget sterkt. Dette har skjedd ved hjelp av inflasjonen. Brutto skatter i prosent av bruttonasjonalprodukt har økt fra 41% i 1970 til 52% i 1980. Det meste av veksten skyldes økning i overføringene. Nettoskattene har økt fra knapt 22% til vel 25%. Det har altså funnet sted en storstilt inntektsomfordeling, og jeg er ikke mye i tvil om at dette er en vesentlig del av årsaken til den svake produktivitetsutviklingen i Norge i de siste årene. Inntektsomfordelingen har kuttet båndet mellom innsats og belønning, den har motvirket omstillinger og derfor på mange måter ødelagt en effektiv ressursallokering.

La meg oppsummere dette punkt slik:

Oljeinntektene må *ikke* brukes i sin helhet til å øke forbruk, investeringer og overføringer innenlands. En slik bruk vil på langt nær være i samsvar med viktige økonomisk-politiske mål. Følger vi denne linje, bør vi etter hvert bli en relativt betydelig netto kapitaleksportør.

Vi må imidlertid akseptere bruk av oljeinntekter innenlands. Måten oljeinntektene brukes på innenlands, må endres. De må ikke brukes i samme grad som nå til å øke den offentlige etterspørsel. Grunnen til *det* er at slik etterspørsel i vår økonomi er 3–4 ganger så sysselsettingskrevende som annen bruk, og derved indirekte klart mer kostnads- og prisdrirende. En større andel av bruken innenlands må gå til å øke den private sektors inntekter. Det vil gi muligheter for bl.a. økt bruk av skattepolitikken i

kostnadsdempende, innsatsfremmende og produktivitetsfremmende øyemed. Det sentrale blir videre å innrette seg slik at denne innenlandske oljeinntektsanvendelse ikke uten videre slår ut i vesentlig sterkere privat etterspørsel. Sagt på en annen måte: Oppgaven blir både å øke den private sektors inntekter og samtidig heve den private sektors *sparerate*. Følges denne økonomisk-politiske strategi, vil vi ha muligheter til å komme inn i en god sirkel. Vi vil kunne bli en relativt betydelig nettokapitaleksportør, og kapitaleksporten vil da skje desentralisert med utgangspunkt i sparing og plassering på privat hånd.

3. De penge-, kreditt- og valutapolitiske mål og virkemidler

Jeg går ut fra at viktige målstørrelser for penge-, kreditt- og valutapolitikken i årene fremover vil være den samlede innenlandske kredittekspansjon (likviditetstilførselen fra innenlandske kilder), kronkursen og kronepengemengden.

De virkemidler som vil være aktuelle er alle relativt velkjente: Markedsoperasjoner, reservekrav, intervensjoner i valutamarkedet og i noen grad valuta-reguleringen.

Man bør gradvis frigjøre seg fra hangen til å ha mange mål i penge-, kreditt- og valutapolitikken. Mange mål og enda flere virkemidler kan nok gi politikerne og deres utøvende regulerere en følelse av styring, men de realiserte resultater m.h.t. de mest sentrale mål har lett for å bli dårligere enn om man baserer seg på et styringsopplegg som spiller på og utnytter markedene.

I det system jeg tenker meg, vil renten «bli det den blir», men poenget er at dersom utviklingen i de sentrale målstørrelser blir konsistent med «den gode sirkel», blir rentenivået også «lavt» og konsistent med den gode sirkel. Et slikt syn på renten samsvarer med det syn som var grunnlaget for Renteutvalgets tilrådinger. Renten bør først og fremst reserveres for å realisere målene for kredittekspansjon innenlands.

Kurspolitikken vil være viktig for utviklingen i konkurranseevnen, og den bør også sees i sammenheng med ønsket om å få til en lav prisstigning.

Våre penge-, kreditt- og valutapolitiske styringsmuligheter er ikke og kan ikke bli perfekte i den forstand at vi fritt kan formulere uavhengige mål for kredittekspansjon, kronkurs og kronepengemengde og vente å få disse realisert uansett hva slags økonomisk «forstyrrelse» som måtte komme. Jeg velger å drøfte dette i tilknytning til modellene for kapitaleksport.

4. Hva bør vi ta sikte på å oppnå gjennom kapitaleksporten?

Det nærliggende svaret på dette er at vi bør ta sikte på å oppnå høyest mulig forventet avkastning

og samtidig en passende risikospredning på de plasserte midler.

Avkastningsbegrepet bør i denne sammenheng gis en forholdsvis vid tolkning. Blant de mest sentrale elementer som bør telle med, er renteavkastningen, mulighetene for *lønnsom videreutvikling og økt internasjonalisering av næringslivet*, og mulighetene for å sikre at de penge-, kreditt- og valutapolitiske styringsmuligheter holdes på et tilfredsstillende nivå.

I tillegg til disse elementer, som jeg kommer nærmere tilbake til, bør det vurderes som selvstendig positive bidrag at kapitaleksporten kan skje mest mulig desentralisert, mest mulig løst fra vår utenrikspolitikk og med størst mulig bibehold av norsk beslutningsmyndighet.

Jeg tror avkastningsbegrepet vil bli et nøkkelpunkt i diskusjonen om organiseringen av vår kapitaleksport. Det naturlige utgangspunkt vil være at kapitaleksporten er et resultat av utnyttelsen av våre oljeressurser og at den som sådan må skje i former som kommer hele det norske samfunn til gode.

5. Modeller for norsk kapitaleksport

Jeg skal her hoppe over den del av kapitaleksporten som vil ta form av gaver og stønader til utlandet. Jeg skal isteden konsentrere meg om kapitaleksport i form av økte offisielle valutareserver og den private sektors direkte investeringer og porteføljelinvesteringer.

a) De offisielle valutareservene

Det meste av vår ganske betydelige netto kapitaleksport i 1980 og 1981 har gått med til nedbetaling av gjeld til utlandet og til å øke de offisielle valutareservene. Norges Banks beholdning av internasjonale reserver utgjør nå omlag 35 mldr. kroner. Dette tilsvarer nær 5 måneders import av tradisjonelle varer. I 1977 var eksempelvis tallet 1½ måned.

Det er neppe mulig å fastlegge et entydig og objektivt kriterium for hvor store valutabeholdningene bør være. Bl.a. vil dette avhenge av andre deler av den økonomiske politikken. Hvis vi f.eks. ikke har mål om kronekursen og lar den bestemmes ved fri flyting, trenger vi mindre valutareserver enn i en situasjon hvor vi har oppfatninger om hvordan kronekursutviklingen bør være. Siden jeg mener at vi fremover bør formulere en kurspolitikk, tilsier det at våre valutareserver bør være rommelige. En ytterligere grunn til dette er at kapitaleksporten generelt vil gjøre kronen mere eksponert for skiftende forventninger både i utlandet og hjemme og svingninger i det internasjonale kapital- og valutamarked.

På den annen side bør ikke *valutareservene øke en eneste dollar utover det som er nødvendig* for å beholde nødvendig kreditt- og valutapolitisk handlefrihet. En slik form for kapitaleksport vil ikke skje desentralisert og den vil ikke ha noen positive virk-

ninger på norsk næringslivs internasjonalisering og videreutvikling. Tvert imot – den rådende oppfatning hos dem som bestyrer valutareservene synes å være at våre reserver på prinsipielt grunnlag hovedsakelig skal plasseres i utenlandske banker. Man kan noe firkantet si at slik kapitaleksport styrker norske bankers konkurrenter.

b) Direkte investeringer

Den kapitaleksport som består av *nordmenns kjøp av eiendom* i utlandet bør stimuleres ved at beløpsbegrensningene oppheves. Uansett vil denne form for kapitaleksport neppe få noe dominerende omfang. Den ventil dette vil kunne gi for innenlands kjøpekraftsutvikling bør benyttes fullt ut.

Den kapitaleksport som består av *norske næringsvirksomheters direkte investeringer i utlandet*, bør stimuleres ganske sterkt. Denne form for kapitaleksport oppfyller de fleste av de gode formål som kapitaleksporten bør ta sikte på å fremme. Den økede internasjonalisering av næringslivet som slik kapitaleksport vil innebære, er ønskelig av mange grunner som jeg ikke skal gå inn på. De er behandlet grundig og godt av det såkalte internasjonaliseringsutvalget eller Gøthe-utvalget. Det er allerede etablert en liberal praksis når det gjelder lisensiering av slike direkte investeringer. Flaskehalsen ligger ikke på valutareguleringsområdet. Det er næringslivets egen evne og vilje til å engasjere seg i slike investeringer som er flaskehalsen. Ser man bort fra skipsfarten har omfanget de siste 10 årene ligget på ca. 600 mill. kroner pr. år, og hovedtyngden av dette er ansvarlig kapital. Bruk av offentlige midler direkte eller indirekte til å stimulere direkte investeringer i utlandet, vil gi små eller ingen interne etterspørselsvirkninger, men samtidig kunne bidra til styrking og videreutvikling av norsk næringsliv. Slike stimulanter bør ideelt sett legges opp slik at de virker direkte positivt inn på bedriftenes etterspørsel etter slike investeringer. I tillegg må man sikre at vurderingene av prosjekter blir seriøs og grundig, slik at de investeringer som gjennomføres gir skikkelig avkastning dels i form av direkte utbytte og dels i form av en styrkning av den norske virksomheten.

Flaskehalsen når det gjelder næringslivets internasjonale engasjement ligger nok på manglende evne til å ta risiko. Denne evne bør økes, m.a.o. bedriftenes egenkapital bør bedres. Dette kan gjøres ved bedret inntjening, skattelettelser eller økt tilgang på aksjekapital. Viktigst er nok bedret inntjening. Lettelser i personskattene, som jeg har gått inn for, kan indirekte bedre bedriftenes inntjening gjennom reduserte nominelle lønnskrav. Dette kan virke raskt. Det bør kombineres også med lettelser i bedriftsskattene.

I tillegg til dette ser jeg behovet for en videreutbygging av bankenes internasjonale nett og deres innsats for å øke bedriftenes kunnskap om de

investeringsmuligheter som foreligger. Hvis bedriftene har dårlig oversikt over mulighetene, kan vi ikke vente at de skal investere ute, selv om det gis stimulanter til slike investeringer.

Jeg ser ikke behov for noe offentlig fond, egenkapitalfond e.l. Den offentlige innsats bør være generell, og som nevnt, gjøre det mere attraktivt enn nå å investere ute for bedriftene. Det må være bedriftene selv som så avgjør, gitt de generelle betingelser som gjelder. Etablering av offentlige organer vil temmelig sikkert gradvis introdusere en lang rekke andre kriterier i investeringsbeslutningene og føre til at det til ethvert nivå på de direkte investeringene vil medgå mere offentlige midler enn «nødvendig». Men selv om man lykkes i å generere økte direkte investeringer i utlandet, må man realistisk regne med at de årlige beløp bare vil monne moderat i det totale kapitaleksportbilde.

c) Porteføljeinvesteringer

Som nevnt tror jeg hovedtyngden av norsk kapitaleksport vil måtte skje i form av porteføljeinvesteringer.

Den fundamentale problemstilling er hvilken kapitaleksportmodell som best kan sikre en heving av den private sektors sparerate og samtidig sikre at de penge-, kreditt- og valutapolitiske styringsmuligheter opprettholdes på et tilfredsstillende nivå.

Min prefererte modell for porteføljeinvesteringer er følgende, som jeg velger å kalle krone-modellen for kapitaleksport:

Det norske kredittmarkedet åpnes for valuta-utlendingers opptak av lån denominert i norske kroner (NOK). Åpningen bør omfatte bankkreditter og obligasjonsmarkedet. For å sikre ordnede forhold i markedene og en volummessig styringsmulighet i påkommende tilfelle, bør det etableres en lisensieringsordning, som i praksis, d.v.s. i normale situasjoner, kan funksjonere som en registreringsordning.

Realiteten i dette vil være følgende: P.g.a. det offentliges anvendelse av oljeinntekter innenlands, vil den offentlige sektors bidrag til kredittekspanjonen, eller den innenlandske likviditetstilførsel, være «høyt» eller høyere enn det ville være ved en lavere offentlig anvendelse av oljeinntekter. Men hvis bruken, som jeg tidligere har forutsatt, *vis bort fra offentlig forbruk og investeringer*, vil kostnads- og inflasjonseffektene av et gitt offentlig bidrag til likviditetsveksten være mindre enn under den bruk av oljeinntekter vi nå har.

Et motstykke til det økte offentlige bidrag til kredittekspanjonen innenlands vil være et mindre bidrag fra banksektoren. Dette vil kunne oppnås ved at bankene anvender deler av innskuddsveksten til kroneutlån til valuta-utlendinger. En kan si at det skapes en lekkasje, slik at en del av kronepengemengden lekker ut og skaper økt etterspørsel i utlandet og ikke innenlands. I en slik modell blir det

viktig å skape betingelser som gjør at bankene finner det lønnsomt å låne ut kroner til valuta-utlendinger og ikke til innenlandske formål. Hvis det lykkes å skape en slik kontrollert lekkasje i form av kroneutlån, vil styringen av bankenes kredittekspanjon til innlendinger kunne bli bedre enn hva den er i dag.

Vil kronelån bli etterspurt av utenlandske låntakere? Det vil av flere grunner være en hel rekke utlendinger som er interessert i å ha kronegjeld. F.eks. vil dette gjelde for eksportører til Norge, oljeselskaper som opererer i Norge m.v. Også generelt vil det være etterspørsel etter kronelån fra utlendinger som mener at rentenivået i Norge korrigert for kursforventningene er lavere enn i alternative lånemarkeder. Det vil også være etterspørsel etter kronegjeld fra utenlandske selskaper som ønsker å spre valutarisikoen for sin gjeld.

Utfordringen består i å få høy avkastning på kapitaleksporten, og da må plasseringene skje på en måte som jeg vil kalle *aktiv*. Aktiv kapitaleksport er imidlertid en virksomhet som ikke kan settes i gang med et vedtak eller en beslutning. Kapitaleksporten skaper på mange måter seg selv ved at de enkelte prosjekter søker sin finansiering. Bankene og obligasjonsmarkedet må da profesjonelt velge de prosjekter som gir høyest avkastning (med gitt risiko). En klar forutsetning for at aktiv norsk kapitaleksport skal komme i gang, er at det til enhver tid genereres attraktive prosjekter, og at de norske banker og det norske obligasjonsmarked har kompetanse til å velge de beste prosjekter.

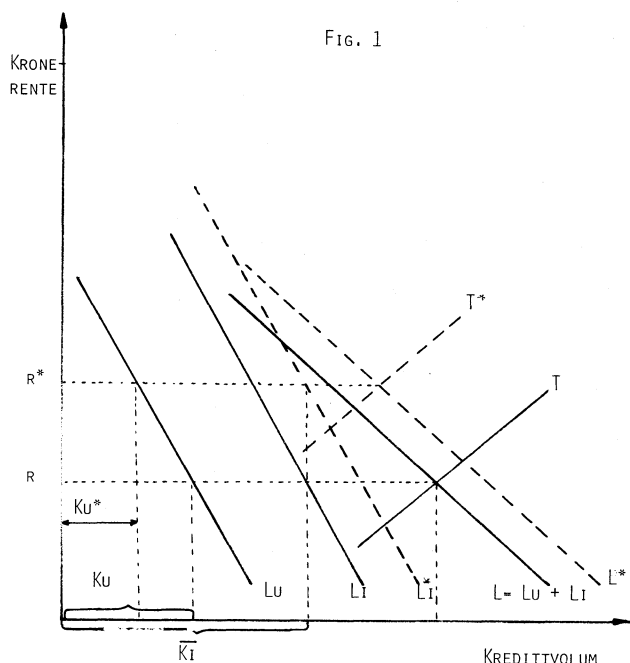
Et viktig poeng med denne modellen er at *valutarisikoen bæres av utlandet*. Bankene og andre finansieringsinstitusjoner låner ut kroner og har en sikker fundingbase i kroner. Det må forutsettes, som f.eks. tilfellet er i Sveits at konverteringen av låneprovenyet fra kroner til valuta skjer i det norske marked.

Jeg skal, for å drøfte *styringsproblemer* i et slikt system, anta at vi er i en situasjon der kredittekspanjonen innenlands, kronekursen og kronepengemengden utvikler seg i samsvar med de mål som er stilt opp. I en slik situasjon kan flere typer av «forstyrrelse» oppstå:

«Forstyrrelse» I

Det skjer et positivt skift i låneetterspørselen innenlands. Til gjeldende rentenivå etterspørres mer kreditt enn «målet». (Drøfting i tilknytning til Fig. 1.)

Signalet om at forstyrrelsen har skjedd, vil dels være *større kroneutlån* fra bankene og dels *stigende kronerente*. For å realisere kredittekspanjonsmålet må myndighetene ved markedsoperasjoner, reservekrav e.l. drive opp rentenivået slik at låneetterspørselen fra innlendinger bringes «på plass». I valutamarkedet vil vi få to effekter som trekker i samme retning. Rentestigningen vil generere økt etterspørsel etter kronefordringer og gi et positivt skift i

L_U UTLENDINGERS ETTERSPØRSEL ETTER KRONELÅN
 L_I INNLENDINGERS ETTERSPØRSEL ETTER KRONELÅN
 L SAMLET ETTERSPØRSEL ETTER KRONELÅN
 $\bar{K}_I$ MÅL FOR KRONELÅN TIL INNLENDINGER
 K_U EKSPORT AV KRONELÅN
 T TILBUD AV KRONELÅN I MARKEDET
 R KRONERENTE

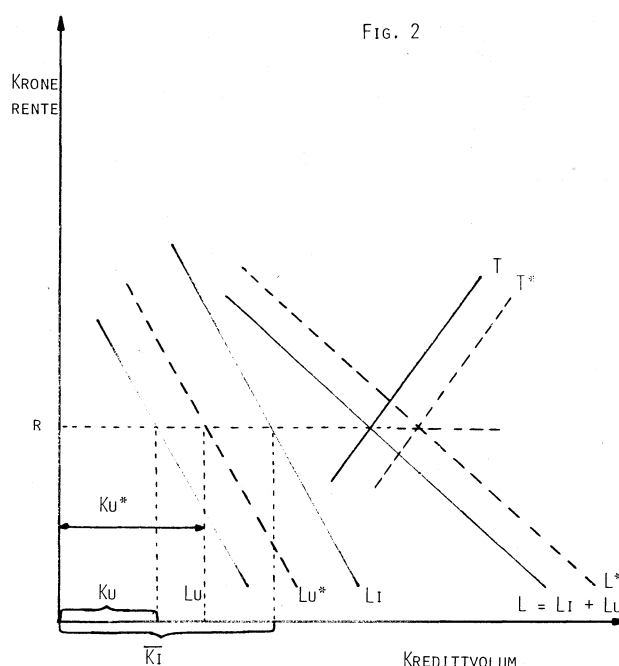
STØRRELSE MERKET MED * ANGIR SITUASJON ETTER SKIFT.

tilbudet av valuta i markedet. Den lavere låneetter-spørrelse fra utlendinger som følge av økt kronerente vil gi et mindre kronetilbud, og et negativt skift i etterspørselen etter valuta som følge av kronelåne-opptak. Dette vil presse kronekursen oppover.

Skal kronekursen holdes, må sentralbanken til-føre kroner ved intervensjon i valutamarkedet, og dette bidrar til å øke banklikviditeten, kreditteks-pansjonen og kronepengemengden. Dette fordrer ytterligere økning i reservekravene eller ytterligere markedsoperasjoner. Som oftest vil man måtte *kompromisse mellom målene* i en slik situasjon. Hvor sterke målkonfliktene blir, avhenger av hvor rentefølsom kroneetterspørselen er og hvilke kapi-talinnstrømningsmuligheter som foreligger. Er kapi-talinnstrømningen helt fri og rentefølsomheten stor, blir de kreditt- og valutapolitiske manøvreringsmu-ligheter små fordi den kapitalinnstrømning som ge-nereres ved rentestigning innenlands, kan bli meget stor. Derfor bør man etter min vurdering *ikke av-vikle reguleringen av inngående kapital*. Tvert om bør reguleringene på dette punkt holdes stramme som i dag.

Den nye likevektssituasjonen etter skiftet vil da bl.a. være karakterisert ved følgende.

Kronerenten er steget til R^* som er det nivå som gir en innenlands låneetterspørsel lik målet $\bar{K}_I$. Ved hjelp av markedsoperasjoner (salg av obligasjoner

fra sentralbanken), økte reservekrav o.l. er tilbuds-funksjonen for kronelån skiftet til T^* . Eksporten av kronelån er redusert til K_U^* . Ved kjøp av valuta i markedet fra sentralbanken er stigningen i krone-kursen hindret. Dette har gitt økte offisielle valuta-reserver. Man kan si at kapitaleksport i form av kronelån er delvis erstattet med kapitaleksport i form av økte valutareserver. Samtidig er sentralban-kens beholdning av obligasjoner redusert. Bankenes beholdning av primærlikviditet og obligasjoner samt publikums beholdning av obligasjoner er økt.

Som nevnt kan lekkasjemuligheten til/fra det utenlandske kapitalmarked være betydelige. Dette vil gjelde selv om det opprettholdes en stram regule-ring av inngående kapital, bl.a. fordi betalingsfor-skyvninger i forbindelse med vår utenrikshandel i alle fall kan finne sted. Hvorvidt det i det hele tatt vil være mulig å nå noen ny likevekt er et spørsmål som neppe kan avgjøres ut fra teoretiske analyser.

«Forstyrrelse» 2 (Analyse i tilknytning til Fig. 2)

Det skjer et *positivt skift* i utlendingenes etterspør-sel etter kronelån. Slike skift kan bl.a. henge sam-men med *internasjonal rentestigning*, som gjør kro-nelån relativt sett mer attraktive, eller forventninger om *devaluering* av kronen. Signalet om at noe slikt har skjedd i markedet, vil være tendenser til rente-stigning.

I valutamarkedet vil to effekter komme. Den første vil presse kronekursen nedover som følge av et større kroneutbud fra utlendingers økte kronelå-neopptak. Den andre vil presse kronekursen oppo-ver som følge av at rentestigningen vil øke utlending-ers etterspørsel etter kronefordringer. Nettovirk-ningen på kronekursen vil i prinsippet være usikker, men trolig vil presset nedover være sterkest.

For å hindre rentestigning og oppfylle kredittmålet $\overline{K_I}$ må sentralbanken tilføre likviditet. Virkemidler vil være markedsoperasjoner (kjøp av obligasjoner fra banker og personer) og reduserte primærreserverkrav. For å hindre fall i kronekursen må sentralbanken videre kjøpe kroner mot valuta i valutamarkedet. Dette inndrar likviditet og tilførselen av likviditet ved markedsoperasjoner og redusert primærreserverkrav må være sterkere enn den likviditetsinndragende effekt av tiltakene for å støtte kronekursen.

Den nye likevektssituasjon vil bl.a. være karakterisert ved følgende:

Kronerenten er uendret. Gjennom likviditetstilførende virkemidler er tilbudsfunksjonen for kronelån skiftet til T^* . Eksporten av kronelån er økt til Ku^* . Ved salg av valuta i markedet er kronekursen holdt stabil. Dette har gitt reduserte offisielle valutabeholdninger. Man kan si at kapitaleksport i form av valutareserver er gått ned til fordel for kapitaleksport i form av økte kroneutlån til utlendinger. Sentralbankens beholdning av obligasjoner er økt. Bankenes beholdning av obligasjoner og primærlikviditeten er redusert og deres kroneutlån er økt.

På tilsvarende måte kan man analysere virkningen av et negativt skift i innlendingers etterspørsel etter kronelån og virkningen av et negativt skift i utlendingers etterspørsel etter kronelån (internasjonal rentefall, forventninger om revaluering av kronen).

I det system jeg her har analysert brukes reservekrav, markedsoperasjoner, valutaintervensjoner og restriksjoner på kapitalinngang til å gjennomføre målene for kreditt ekspansjon, kronekurs og kronepengemengde. Kapitaleksporten i form av kroneutlån er endogen eller residualt bestemt.

Ved ekstremt sterke positive skift i utlendingenes etterspørsel etter kronelån, kan presset på de offisielle valutareserver bli så sterk at det må innføres restriksjoner på kroneutlån til valuta utlendinger.

Kronekapitaleksportmodellen innebærer at norske penge-, kreditt- og valutaforhold blir ganske sterkt påvirket av valuta utlendingers forventninger om mulige bevegelser i kronekursen og av endringer i internasjonale renteforhold. Dette er en «pris» vi må betale for at utlendingene bærer valutarisikoen. Mange vil nok søke etter alternativer til kronemodellen.

Det er da nærliggende å peke på det alternativ at kapitaleksporten skjer i valuta. Dette vil da være min alternative modell. (Kan kalles valutamodellen.) Bankene og andre kredittinstitusjoner kan ikke ekspandere sine valuta utlån med basis i kronefunding fordi valutarisikoen selvsagt ville være uakseptabel. Skal valutamodellen virke, må banksektoren sikres en tilpasset *valutafunding i Norge*. Selvsagt vil det være fundingmuligheter i utlandet, men da blir det ikke noe kapitaleksport. Med mitt tidligere utgangspunkt om økt privat sparerate, må en slik valutafunding skapes ved å åpne adgang for valu-

tainnlendinger til å holde finansielle fordringer, bl.a. bankinnskudd denominert i utenlandsk valuta. Realiteten i dette vil være at valutarisikoen ved kapitaleksporten tas av den private sektor. I en slik modell blir ustabiliteten flyttet over til innenlandske oppfatninger om kursutvikling, mens ustabilitet som følge av utenlandske rentebevegelser vil være prinsipielt det samme som i kronemodellen.

Valutainnlendinger kan skifte fra valuta til kronefordringer hvis de forventer kronekursstigning eller hvis de internasjonale renter faller. Omvendt vil de skifte fra kronefordringer til valutaforordringer hvis de forventer devaluering av kronen eller hvis de internasjonale renter stiger. Slike skift vil i prinsippet virke inn på kreditt ekspansjon, kronekurs og kronepengemengde via valutamarkedet og kreve bruk av de samme typer virkemidler som i kronemodellen.

Man kan redusere systemets følsomhet for «forstyrrelser» og stimulere valutafunding og kapitaleksport via norske banker ved å knytte *skattefordeler til åpning av bundne valutainnskudd i norske banker*. Jeg er ikke umiddelbart særlig betatt av en slik tanke. Den økte stabilitet oppnås ved at valutainnlendingene må ta en større valutarisiko. Etter at større bundne valutainnskudd er akkumulert, kan de gi uønskede bindinger i kurspolitikken. Eksempelvis kan hensynet til å unngå verdiforringelse av de bundne valutainnskuddene målt i norske kroner dempe ønsket om en kronekursstigning som av andre grunner kunne være ønskelig.

Hvis modellen skulle virke ved at staten eller Norges Bank plasserte valutainnskudd til markedsrater i norske banker, ville bankene, med de marginer som gjelder i de internasjonale markedene, ikke ha noen mulighet til å generere den økte egenkapital som kapitaleksporten ville kreve ifølge gjeldende egenkapitalregler. Man måtte nok da bl.a. tenke seg reduserte krav til egenkapital på kapitaleksportdelen av balansen. Selv om jeg har motforestillinger mot en slik modell, bør den drøftes nærmere, og da særlig spørsmålet om redusert egenkapitalkrav på bankenes valutabalanse.

I valget mellom kronemodellen og valutamodellen vil det være et moment at styrken i de «forstyrrelser» som følger av internasjonale rentebevegelser og skiftende rente- og kursforventninger nok er større når disse genereres i utlandet, d.v.s. i kronemodellen. På den annen side er det lite sannsynlig at folks sparing i noe for dem så uvanlig som valutaforordringer skal få noen stor bredde og tyngde. Det kan tilsi at kronemodellen velges.

Avslutningsvis er det interessant å notere at det er på trappene å åpne opp for kronemodellen ved at det norske kredittmarked åpnes opp for «eksport» av kronelån som et alternativ til lån i utlandet for de oljeselskaper som opererer på norsk sokkel. Dette vil gi nyttige erfaringer i den videre utvikling mot en betydelig kapitaleksport etter kronemodellens prinsipper.

For liten vekt på bedriftsøkonomi i sosialøkonomistudiet?

INTERVJU VED
STEIN B. HAUGLID

Er pensum for sosialøkonomer for dårlig tilpasset den virkelighet vårt næringsliv arbeider i? Banksjef Axel Dammann i Den norske Creditbank, mener det kan være årsaken til at sosialøkonomer ikke lenger ser ut til å ta «markedsandeler» innenfor næringslivet slik de i en periode gjorde.

I dette intervjuet gjør han seg også til talsmann for en kraftig nedbygging av valutareservene som etter hans mening skaper en pengerikelighet og en inflasjon som ikke er nødvendig. Pengerikeligheten og hvordan den skal bygges ned, har en historisk parallell i etterkrigstiden frem til 1960, påpeker han.

Axel Dammann tok sosialøkonomisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo i 1952. Arbeidet de første år etter eksamen som sekretær i Vegdirektoratet med rentabilitetsberegninger for veianlegg, senere som konsulent i Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt. Ved instituttet laget han foruten konjunkturoversikter og andre løpende oppdrag, tre større utredninger: «Transport og transportpolitikk i Norge», «Investe-

– Det var en periode i etterkrigstiden da sosialøkonomer rykket sterkt inn i næringslivet og fikk en viss bredde, men etter hvert har siviløkonomene kommet sterkere uten at sosialøkonomene har hatt samme fremgang slik at de til dels er blitt fortrent fra dette arbeidsmarkedet, sier banksjef Axel Dammann.

Årsakene mener han må ligge i at pensum for sosialøkonomer er noe mindre tilpasset behovene enn tilfellet er for siviløkonomene. – Riktignok har jeg ikke detaljkunnskap om pensum, men jeg har relativt god kontakt med Sosialøkonomisk institutt blant annet fordi banken i sin tid opprettet et fond for gjesteforelsninger særlig på penge- og kredittområdet, sier han.

At banken fant grunn til å gi et slikt fond finner Dammann symptomatisk. Man mente dengang at faget var undervurdert. – På dette spesialområdet er det imidlertid ingen tvil om at forholdene har rettet på seg, men jeg spør meg selv: Er vekten i dag for liten når det gjelder bedriftsøkonomi og business administration?, sier han.

ringspolitikken i Norge etter krigen» og «Norsk selektiv penge- og kredittpolitikk i 1950-årene». Etter studieopphold i London med Hoff-Farmand stipendiet utga han i 1960 boken «Frihet og statsmakt».

Fra 1961 har Axel Dammann arbeidet i Den norske Creditbank hvor han i 1978 ble viseadministrerende direktør.

Dammann er ikke uenig i at det må være en arbeidsdeling mellom sosial- og siviløkonomer, men påpeker at når sosialøkonomer beskjeftiger seg såvidt mye med de samfunnsøkonomiske resultater av enkeltbedrifters handlinger, ville det være nyttig for dem å sette seg litt bedre inn i enkeltbedriftenes tankegang i praksis. Etter hans mening bør studieplanen omprioriteres slik at det blir plass til grunnleggende regnskapsopplæring, bedriftsøkonomi og bedriftsøkonomisk styring.

På den annen side er Dammann ikke blind for at studiet er omfattende nok som det er, og at det ikke bør forlenges. – Det er vanskelig å lære sosialøkonomi i løpet av studietiden. Selv synes jeg ikke jeg fikk noe tak på det før jeg hadde vært en tid i Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt og hadde forsøkt å bruke de abstrakte begrepene som for eksempel sosial grenseproduktivitet i praksis.

I den banken Dammann representerer – DnC – er det ikke mange sosialøkonomer. I motsetning til enkelte andre banker har de ikke lagt opp til noen konjunkturanalyse som kunne gitt endel slike arbeidsplasser, fordi man ikke ser noen grunn til å dublere Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank og andre som produserer slike analyser. – Jeg skulle imidlertid gjerne ha sett at det var flere sosialøkonomer her som kunne kombinere sine kunnskaper med våre behov, sier han.

På spørsmål om samarbeidsforholdene med myndighetene har bedret seg etter regjeringsskiftet, sier han: – Jeg synes ikke vi «får det til» med de nye myndighetene. Vi har idéer om hvordan ting kan legges opp, men det er ingen som har tid til å høre. Politikerne er opptatt av helt marginale påplussinger eller nedskjæringer på statsbudsjettet og det fører til at endel større ting som kunne gjøres, blir blokkert.

– Etter min mening er det nå en helt vesentlig sak som det bør tas stilling til snarest, og det er om ikke valutareserven kan brukes til noe nasjonaløkonomisk sett positivt. Jeg synes det er uholdbart å sitte med hendene i fanget og skape inflasjon og bygge opp reserven slik det nå gjøres. Den pengerikelighet vi har må tas ut igjen ved at reserven bygges ned.

Dammann peker på den historiske parallell i årene etter krigen. Pengerikelighetene ble dengang langsomt tappet ut ved at næringslivet kjøpte valuta – som ble innlånt – for å betale for import av skip, driftsmidler og forbruksvarer. Det førte til at i 1960 var banklikviditeten mindre enn i dag, ja, mindre

enn den har vært noen gang senere. Vi var kommet nær balanse og hadde sluttet med importkontroll, rasjonering og priskontroll.

Hvordan skulle vi så på tilsvarende måte tappe ut pengerikeligheten i dag, og komme nærmere balanse? – Jo, sier Dammann. – Til dels blir det gjort ved at næringslivet kjøper valuta for å betale for en import som er større enn eksporten, men i dag lånes ikke denne valutaen inn, den tjenes på oljen. Nå tillater vi oss derfor å bruke den til forbruksvarer som er billigere enn dem som blir laget her i landet. Dengang gikk importen mest til å bygge opp et produksjonsapparat som kunne produsere varer i konkurranse med import. Det som nå må gjøres er å la publikum eller næringslivet – inklusive bankene – få kjøpe valuta for å investere den, men nå helst utenlands.

– Den gang ble valutainngangen stilt til disposisjon for folk som ville investere i Norge. Nå må valutainngangen stilles til disposisjon for folk som vil investere utenfor. Og det betyr videre at vi *ikke kan bygge opp og holde på en så stor reserve som vi har i dag*. Muligens vil det være vanskelig å vinne gehør for en slik bruk av en stor valutareserve, for situasjonen er ny og komfortabel, men det bør ikke glemmes at vi alltid tidligere har kritisert andre land i overskuddsposisjon.

– Under oljeprisstigningen var kravet om «re-cykling» av arabernes oljeinntekt det store slagord. Selv om få i dag krever noe av oss i den retning, er «re-cykling» aktuell for oss fordi det er den beste løsning for oss selv.

En arbeidsgruppe har sett på dette med at banker skal kunne gi mer lån utenfor landet, og har konkludert med en positiv innstilling. Dammann mener imidlertid at arbeidsgruppens utredning går for kort ettersom den bare tar for seg krone-lån. – Vi må et skritt videre. Myndighetene må ville bruke valutareservene for å redusere pengemengden, ikke innta en slik passiv rolle som i dag, sier han.

– Myndighetene må enten «disponere» eller «risikere» valutabeholdningen, sier Dammann. Med «disponere» mener han at investors blir overlatt valuta, og med «risikere» at investors får kroner men at myndighetene står parat til å risikere valutabeholdningen gjennom intervensjoner.

– Vi har faktisk i hendene et verktøy som *kan* brukes mot inflasjonen, et verktøy i tillegg til statsbudsjettet. La oss ta det i bruk, sier Dammann.

BOKANMELDELSER

ARNE JON ISACHSEN OG
STEINAR STRØM:

Skattefritt – svart sektor i vekst
Universitetsforlaget 1981.

Et fenomen som etter hvert har fått mye omtale er den såkalte svarte økonomi. Vi har i den seinere tid fått øynene opp for at dette internasjonale fenomen også finnes i Norge.

Det viktigste bidrag hittil i Norge, når det gjelder å belyse denne sektor er denne boka til Isachsen og Strøm. Boka og de resultater fra den intervjuundersøkelsen som forfatterne fikk gjennomført, fikk ganske fyldig omtale i massemedia i forbindelse med utgivelsen sommeren 1981.

La meg innledningsvis si at boka i hovedsak er velskrevet og gir en dokumentert beskrivelse av den svarte sektor i Norge. Den stiller også spørsmål ved enkelte av våre oppfatninger om denne sektor. Sånn sett synes jeg den bør være et nyttig bidrag til økt forståelse av vår samtidsøkonomi og bør stimulere til videre tenking. Det er et problem at vi har en relativt omfangsrik økonomisk sektor – den svarte – som ikke inngår i de vanlige beskrivelser av den norske økonomi. Et noe mer avgrenset men meget aktuelt økonomisk politisk problem som blir tatt opp i boka, er utformingen av skattesystemet, skatteunndragelser og mulighetene for å sikre det offentlige inntekter for å løse de til enhver tid ønskede fellesoppgaver.

Boka har nok fått et begrenset siktemål når det gjelder å ta opp problemer til analyse og legger mye av vekten på å beskrive hvilke muligheter folk faktisk har til å delta på det svarte marked og å beskrive i hvilket omfang folk faktisk deltar på det svarte marked. Når det gjelder beskrivelsen har forfatterne gjennomført en intervjuundersøkelse. Før jeg refererer noen hovedresultater kan det være grunn til å understreke at det vil være spesielle vansker med å måle utbredelsen av slike følsomme forhold som «ulovligheter» ved intervjuundersøkelser. Selv om resultatene gir oss en del informasjon bør vi nok ha en del reservasjoner ved tolkning av tallene. Nå vil kanskje noen si at tallene for andelen av personer som har arbeidet svart i 1980, kan betraktes som minimumstall. Det var 20% som hadde arbeidet svart, de som hadde kjøpt svart utgjorde 29 pst., og de som både hadde kjøpt og arbeidet utgjorde 9%. Ut fra betraktninger om at enkelte som har deltatt i det svarte marked ikke tør å innrømme det, selv ved denne anonyme intervjuundersøkelse, kan kanskje tallene være minimumstall. En skal imidlertid være

litt forsiktig med denne konklusjon. Det kan også hende at «litt svart» arbeid er relativt ufarlig og betraktet som noe som alle fornuftige/smarte mennesker gjør. Dette kan – i alle fall i teorien – lede til en mulighet for at enkelte svarer ja uten at de faktisk har deltatt i det svarte marked.

Jeg tror imidlertid at denne boka dokumenterer på en tilfredsstillende måte at svart arbeid i Norge har et betydelig omfang. For en første diskusjon kan det ha mindre interesse å vite helt eksakt omfanget av sektoren. Når en derimot skal forsøke å utforme en økonomisk politikk hvor en tar hensyn til den økonomiske realitet som sektoren representerer, vil det nok være behov for relativt sikre anslag på sektoren. Her vil det nok være behov for ytterligere undersøkelser. Den offisielle statistikk står her også overfor store utfordringer. Selv om boka til Isachsen og Strøm gir oss nyttig informasjon om størrelsen på den svarte sektor og om en del av de muligheter som byr seg for folk til å delta på dette marked, synes jeg kanskje ikke at fenomenet svart arbeid blir helt fullstendig behandlet. Jeg tror nok som forfatterne, at hovedregelen er at svart arbeid vil være økonomisk rasjonelt både for kjøper og selger. Problemet ligger da i tapet av inntekter for det offentlige og eventuelle andre samfunnsmessige konsekvenser. Selv om altså hovedregelen er at det for den enkelte lønner seg å snyte skatt (særlig når en ikke blir tatt), savner jeg en omtale av en del av fordelene aktørene kan ha ved å operere i de legale eller hvite marked. For det første vet vi at det for arbeidstakere kan ligge en form for forsikringspremie mot sykdom, uførhet, arbeidsløshet og alderdom i det å være registrert som sysselsatt og har betalt skatt. Jeg har ikke beregnet den forsikringsmessige verdi av å betale skatt, for den enkelte, men helt uten verdi er det jo ikke. Dette at enkelte av de offentlige ytelser som er finansiert av skatteinntekter, er privatisert i den forstand at ytelsene den enkelte mottar på en eller annen måte er avhengig av hva den enkelte har oppgitt som inntekt, reduserer i en viss grad «gevinster» ved skatteunndragelser. Jeg har personlig en følelse at enkelte undervurderer den verdi det har å ha betalt skatt. Boka til Strøm og Isachsen bidrar dessverre ikke til å fjerne slike myter om den ensidige gevinst folk har ved å arbeide svart. Tapet for den enkelte ved skatteunndragelse er ikke bare 1/N av det offentlige tap.

Et annet spørsmål som blir drøftet, er kvaliteten på det arbeid som blir utført – svart eller hvitt. Det virker som om forfatterne kanskje litt lettvint ikke har særlig tro på at det er kvalitetsforskjeller. En forskjell mellom svart og hvitt arbeid kan ligge i den

reelle forbrukerbeskyttelse, reklamasjonsrett etc. som en får. Mange som har vært uheldig med sine kjøp, har vært takknemlige for den forbrukerbeskyttelse som vi har. Den økonomiske verdien for konsumenter av å ha en slik reklamasjonsrett skal kanskje ikke neglisjeres. En av de innvendinger jeg kan ha mot boka er at den av og til kan formidle en litt unyansert framstilling blant annet av den privat-økonomiske gevinst ved svart arbeid.

Forfatterne bruker noe plass til å belyse folks holdninger til skatteunndragelse. Et inntrykk en sitter igjen med er at folk tar relativt lett på dette. Jeg kan vel ikke motsi denne konklusjon. Det jeg imidlertid kunne ha ønsket var at to ledende økonomer som forfatterne, kunne ha brukt mer tid på å drøfte det samfunnsproblem som ligger i at folks ønsker og krav om ytelser fra det offentlige øker, samtidig som folk gjennomgående ikke har store motforestillinger til skatteunndragelser. Her ligger en av vår tids utfordringer og et av de store økonomisk-politiske stridsspørsmål.

I boka heter det s. 37 «For politikerne er de moralske sidene ved den svarte sektor særlig bekymringsfull. Den slags økonomisk virksomhet innebærer en undergravning av solidariteten i samfunnet». Det siste er jeg uforbeholdent enig i og dermed er det et problem for oss alle, ikke bare politikerne. Forfatterne følger opp med «kanskje burde politikerne i større grad ta *sitt* moralske ansvar i denne forbindelse alvorlig, ved å forsøke å endre regler slik at adferd som den vanlige mann og kvinne finner helt ulastelig, ikke lenger innebærer noen skattesmessig ulovlighet». Hvis dette utsagn retter seg til deler av skattesystemet med begrenset proveny-betydning vil vel mange slutte seg til det. Det løser imidlertid ikke noe av det problem som politikerne står overfor når det gjelder å trekke inn skatter fra de private for å kunne løse fellesoppgavene. Politikerne kan ikke som værhaner rette seg etter den vindretning som innebærer at folk gjør skattesnyteri til noe moralsk akseptabelt. At enkelte deler av skattesystemet kan virke urimelig kan ikke aksepteres som noe forsvarsalibi ved skatteunndragelser. Problemet med at folk kan høste mange fordeler fra det offentlige selv om de lurir unna store skattebeløp er vi nødt til å ta alvorlig. Her kunne en ha ønsket at boka hadde gitt plass til en fyldigere orientering om problemet. La meg få tilføye at jeg er enig i at det er viktig at skattesystemet utformes slik at respekten for det ikke gradvis undergraves.

Boka som er utgitt på Universitetsforlaget har vel et siktemål utover fagøkonomene. Boka er skrevet uten å gi noen uttømmende teoretisk drøfting av den svarte økonomi. På mange måter er dette en fordel ved boka, men gjør også at den har en del begrensninger. Vi får håpe at forfatterne eller andre, vil bidra med en mer fullstendig økonomisk drøfting andre steder. Den framstilling som nå er gitt av en del av økonomiske problemstillinger er langt på vei

vellykket. Jeg har likevel satt spørsmålsteget ved enkelte av konklusjonene. Forfatterne sier f.eks. at hvis prisstigningen er lavere i det svarte marked enn i det hvite, så vil den offisielle prisindeks kunne overvurdere den samlede prisstigning. Dette kan igjen lede til at lønnstillegg som bare er ment å kompensere veksten i prisnivået blir for store. Den kan ifølge forfatterne virke inflasjonsfremmende. Jeg tror imidlertid at en del slike problemstillinger kunne blitt gitt en noe grundigere fagøkonomisk drøfting.

Det er vel muligens slik at prisstigningen på det svarte marked kan være lavere enn på det hvite marked.

I eksempelet med at lønningene blir økt i takt med prisstigningen, kunne en antagelig med fordel ha tatt hensyn til at den gjennomsnittlige konsument både kjøper og arbeider på det svarte marked. Prisstigningen på det hvite marked blir brukt som grunnlag for lønnsøkninger på det hvite arbeidsmarkedet. Hva som skjer med de svarte inntekter og priser på det svarte marked vet vi lite om. Det en kunne ha ønsket seg var en noe mer fullstendig beskrivelse av forholdet innen en total økonomi mellom ulike sektorer, hvorav noen er svarte.

Til slutt, en av de grunnleggende antagelser i økonomiske arbeidsmarkedsanalyser og i denne boka, er at lønn og inntekt er bestemmende for arbeidsinnsatsen. Denne forutsetningen har åpenbart mye for seg. Forfatterne har lagt ned en god del arbeid og som jeg vil håpe har gitt dem et økonomisk utbytte. Bokanmeldelser i Sosialøkonomen derimot, gir ingen lønn svart eller hvit. Hvorfor de da likevel blir skrevet gir ikke denne boka svar på.

Olav Ljones

EGIL BAKKE (red.)

Myter i norsk politikk

Gyldendal Norsk Forlag 1981.

128 s.

Boka «Myter i norsk politikk» tar i følge redaktøren sikte på «å løse opp fastlagte forestillinger, slik at både politikkens mål og virkemidler etter hvert kan bli gjenstand for en rasjonell hensiktsmessig debatt». De ti bidragsyterne fikk derfor i oppdrag å slakte hver sin såkalte hellige ku i norsk politikk.

Hermold Skånland tar for seg den «hellige» forhandlingsretten, og argumenterer for at den gjør det vanskelig å holde full sysselsetting, uten at den gir noe bidrag til en mer ønsket inntektsfordeling. Han viser ellers til boka *Inntektspolitikken dilemma* (Cappelen 1981) der han er inne på tanken om at lønnsutviklingen i skjermede næringer og i den offentlige sektor bør styres av et uavhengig sentralt organ.

Sosialøkonomen nr. 4 1982

Sverre Walter Rostoft jr. går løs på utjevningspolitikken som han hevder representerer en trusel mot mulighetene til å oppnå målsettinger «som vi burde sette langt høyere enn ytterligere utjevning», nemlig en jevn velstandsutvikling for alle, et meningsfylt arbeide for alle og en lav prisstigning.

Deretter følger Stein Regård med et innlegg om rentefradraget og om ulike alternativer til dagens skattesystem (men unnlater å ta opp utgiftsbeskatning).

Jan Grund lurer i sitt innlegg på om ikke de eldre har et større behov for tjenester enn for penger, og går inn på konsekvensene for de offentlige budsjetter av en eventuell opptrapping av ytelsene til de eldre i en periode med et økende antall alderstryggede.

Hans Th. Waaler spør om god helse kan kjøpes, og Arnulf Ingebrigtsen vil ha en strammere forbrukerpolitikk.

Rune Gerhardsen ser på konflikten mellom målsettingene bak jordbrukspolitikken. Han mener at flere av disse målsettingene bedre kunne oppfylles dersom de ikke ble knyttet så sterkt til jordbruket.

Dernest stiller Arne Selvig spørsmålsteget ved distriktspolitikken, som han mener har sterkt synkende grensenytte. Han trekker i den forbindelse fram støtteordningene innenfor jordbruk og fiske som mer hensiktsmessige i forhold til bosettingsmålsettingen, enn de tiltak som vanligvis går under navnet distriktspolitikk.

Arne Jon Isachsen ser på enkelte «målkonflikter i velferdssamfunnet», og peker på noen sider ved samfunnsutviklingen som er lite gunstige sett fra et styringssynspunkt.

Til slutt i boka går Egil Bakke til felts mot J. K. Galbraiths slagord om den offentlige fattigdom, som han hevder ble grunnlaget for en kraftig oppblomstring av fellesforbruket blant annet i Norge. Denne oppblomstringen har i følge Bakke gått for langt, idet «det er mye som kan tyde på at grensenytten ved å la folk disponere en større del av sine inntekter selv ville være større enn grensenytten ved å overlate disse inntektene til offentlige organer som bruker dem til fellesforbruk». I samme upresise vendinger konkluderer han med at det derfor er på tide at «en rekke av de behov det offentlige i dag står for, må selges på et marked etter vanlige prinsipper».

Som det delvis går fram av resyméet over, er målsettingskonflikter og uintenderte negative virkninger av velmente offentlige tiltak sentrale temaer i boka. Dette er naturligvis viktige forhold å trekke fram ved en vurdering av offentlig politikk, men en kunne kanskje ønske at enkelte av bidragsyterne hadde gått noe lengre i retning av å se mulige positive bivirkninger av de slakteferdige helligdommene.

Såvidt jeg kan se mener f.eks. både Rostoft og Selvik at redusert mobilitet hemmer den økonomiske vekst. Dette trekkes fram som en indirekte

kostnad ved utjevningspolitikken. På den annen side trekker Grund fram totalmiljøet som en viktig ressurs når det gjelder å løse de eldres problemer; og derved redusere (veksten i?) de offentlige budsjetter. Men ingen av dem er opptatt av om det finnes noen sammenheng mellom mobilitet og stabile nærmiljøer.

Bakke er inne på tanken om at dersom foreldre fullt ut måtte bære kostnadene ved daghjem, så ville en kanskje registrere et overskudd på daghjemsplaser i stedet for en mangel. Men han stiller ikke spørsmål ved om det er noen sammenheng mellom den offentlige innsatsen på daghjemssektoren på den ene siden, og størrelsen og kvaliteten på framtidens arbeidsstyrke på den andre. Interesserte lesere kan lett finne flere eksempler.

I tillegg kan det nevnes at enkelte av de sammenhenger som trekkes fram ikke er helt godt begrunnet. Rostofts tese om at vi fører en utjevningpolitikk som gir lavere velferd til *alle* grupper i samfunnet kan vel neppe betraktes som mer enn en arbeidshypotese. Det samme må sies om Bakkes utsagn om at «økt offentlig tilbud . . . ikke løser de problemer som angis som begrunnelse for dem, men at de heller vil skape flere problemer». Jeg tror ikke slike bombastiske utsagn er egnet til å styrke sosialøkonomiens stilling, selv om de kanskje vil bli grepet begjærlig av enkelte deltakere i den politiske debatten. Det kan i så fall gjøres med forholdsvis god samvittighet, fordi boka mangler analyse av behovet for, og drivkreftene bak utviklingen av den offentlige sektors virksomhet. Dette synes for meg å være et forholdsvis viktig spørsmål når en er interessert i at debatten om (den økonomiske) politikken skal bli mer rasjonell.

Bakke er inne på problemstillingen når han ser veksten i den offentlige sektor som et resultat av press fra det han velger å kalle en ny herskende klasse – de offentlige ansatte. Også andre bidragsytere er inne på denne tankegangen, og det er vel sannsynlig at byråkratiets egeninteresser har en viss betydning for den offentlige sektors vekst. Men å trekke det fram som *eneste* forklaringsfaktor synes jeg blir snevert.

For det første kan en stille spørsmål ved om det ikke faktisk er et økende behov for offentlig innsats i samfunnet. På den ene siden ser vi en utvikling i retning av sterkere integrasjon av, og større gjensidig avhengighet mellom delene i samfunnet. Dette bidrar til å utvide områder i økonomien som ikke egner seg så godt for ren markedsstyring. På den andre siden har vi hatt en langvarig vekst i landets samlede produksjon og inntekter. Denne har trolig bidratt til en relativt sett større etterspørsel etter tjenester som det offentlige tradisjonelt har stått som produsent av. Tradisjon er naturligvis ikke i seg selv noe sterkt argument for at en ordning skal opprettholdes. Når det gjelder offentlig virksomhet kan en imidlertid ofte peke på virkninger av indi-

rette art. (Eksempler finnes innen bl.a. helse-, transport-, undervisnings- og sosialsektoren.)

For det andre ligger det en tendens til vekst i den offentlige sektor i det at den leverer en del tjenester, der selve arbeidsutøvelsen er en vesentlig del av ytelsen overfor mottakerne, og der prosessen derfor er vanskelig å mekanisere. På slike områder er mulighetene for produktivitetsvekst trolig mindre enn i de fleste i vareproduserende sektorer og enkelte tjenesteytende sektorer. I så fall må en vente at produksjonen i disse sektorene (helse-, undervisning- osv.) enten vil svinne hen, relativt til produksjonen i resten av økonomien, eller at de må legge beslag på en økende andel av arbeidskraften. Dette er i så fall langsiktige tendenser som en ikke kan endre i særlig grad, med innsparing- og effektiviseringskampanjer.

For sosialøkonomer inneholder boka lite nytt og leseren vil legge merke til at kvaliteten er noe ujevn. Økonomer vil dessuten raskt få assosiasjoner i retning av momenter som kunne vært trukket inn, men som ikke er behandlet.

For den økonomisk interesserte allmennhet stiller dette seg trolig anderledes. Jeg frykter derfor at boka kan bli brukt som argument i en korttenkt kampanje mot den offentlige sektors virksomhet generelt. Og det var vel ikke meningen?

Knut Moum

STEIN RINGEN:

Hvor går velferdsstaten?

Fordelingspolitikkenes opprinnelse og fremtid.

Gyldendal Norsk Forlag 1981.

Stein Ringen er magister i statsvitenskap. Av forordet kan en gjette at grunnen til at boken er skrevet er at forfatteren har ønsket å imøtegå den økende skepsis som han mener han har observert de siste årene mot meget av det som forbindes med begrepet velferdsstaten. Ringen forsvarer velferdsstaten.

Resultatet er blitt en svært ujevn bok. Den tar opp mange spørsmål av relevans ved vurdering av inntektsfordelingspolitikk eller mer generelt «velferdsfordelingspolitikk», og gjengir hva mange forfattere har skrevet i den anledning. Det vises til forfattere som Adam Smith, Ricardo, Stuart Mill, Rawls m.fl. En leser vil derfor få et innblikk i synspunkter som har vært fremført. Det kan kanskje være nyttig for noen å bli minnet a) om forskjell mellom å la krav til likhet gjelde «like sjanser eller like kår», og b) om at mange forhold, ikke bare inntekt, bør trekkes inn ved diskusjon av graden av likhet i et samfunn. Alt i alt tror jeg at mange vil kunne ha utbytte av å lese

boken. Og jeg kan ikke vise til noen annen bok som kan fylle samme behov.

Det er imidlertid meget i boken som burde ha vært bedre. En del forbedringer ville det nok blitt dersom forlaget hadde brukt en fagøkonom som konsulent – hva en må anta at det ikke har. Eksempelvis ville vel følgende avsnitt i tilknytning til begrepet Pareto-optimalt blitt endret (s. 44): ««Moderne» velferdsøkonomi anerkjenner i praksis ingen annen velferds-messig forbedring enn den som skyldes at det blir mer å fordele. Hvordan det fordeles er likegyldig. Det er like mye en velferds-messig forbedring enten det er den rike eller den fattige som får gevinsten. Den «moderne» velferdsøkonomi er mer opptatt av samfunnets velferd enn av enkeltmenneskenes velferd». Et slikt avsnitt kan neppe bidra til å gi en leser rimelig forståelse av hva velferdsteori går ut på. Forfatteren kunne neppe ha formulert et utsagn som det siterte dersom han hadde vært klar over hvilken viktig rolle Bergson velferdsfunksjoner, som han ikke nevner, spiller i velferdsteoretiske resonnementer. Jeg synes også at forfatteren burde nevnt at det i økonomisk faglitteratur finnes både empiriske og teoretiske arbeider der inntektsfordelingsavveininger er sentrale. (En del relevante henvisninger finnes i en Survey-artikkel i Journal of Economic Literature for september 1981.)

Boken tar opp spørsmålet om hvorvidt det er konflikt mellom målsettinger om jamn inntektsfordeling og høy inntekt. Det påpekes at skjev inntektsfordeling i alle fall ikke er tilstrekkelig til å gi økonomisk vekst. Dette begrunnes ved å sammenlikne Norge for noen år siden eller Japan i dag (jamn inntektsfordeling kombinert med høy vekst) og visse utviklingsland (skjev inntektsfordeling og lav vekst). Denne påpekningen kan kanskje være nyttig dersom det skulle eksistere folk som tror at skjev inntektsfordeling er tilstrekkelig til å få sterk vekst. Men relevansen av en slik påpekning for de som skal ta beslutninger om norsk politikk er ikke åpenbar, og dette er ikke diskutert. Påpekningen ovenfor burde i det minste vært supplert med henvisninger til studier av effekter av spesifiserte tiltak i økonomier «som det er naturlig å sammenlikne seg med». Slike studier har vært foretatt, og mange av dem tyder på at det er konflikt mellom de to målsettingene. Boken gir ikke henvisninger til slike studier. Disse spørsmålene er vanskelig. Boken er neppe den rette kilden for en som ønsker å lære mer om dem.

Jeg tror at mange kan ha utbytte av å lese boken. Men jeg er i tvil om den vil oppnå den hensikt å overbevise mange av dem som er blitt skeptiske til en del effekter av den politikk som har vært ført i Norge de senere år, og som ofte forbindes med ordet «velferdsstat». Til det bærer boken i for stor grad preg av å være skrevet av en troende.

Jan Serck-Hanssen

Sosialøkonomen nr. 4 1982

LUIGI L. PASINETTI:

Structural change and economic growth

Cambridge University Press,

Cambridge 1981

281 sider, £ 25.

Den italienske økonomen Luigi Pasinetti har i mange år arbeidet med en mangesektor vekstmodell som på en realistisk og teoretisk tilfredsstillende måte skulle gripe det særegne ved en moderne industriøkonomi. Hovedtrekkene i denne modellen har vært kjent lenge (bl.a. fra en lang artikkel fra 1965: *A new theoretical approach to the problem of economic growth*, i boken *Econometric approach to development planning*, North-Holland), men visse teoretiske problemer han støtte på den gang gjorde at han valgte å utsette en mer utførlig publisering av modellen og implikasjonene av den. Dette har han arbeidet videre med i disse årene og resultatet foreligger nå i boken «*Structural change and economic growth*».

Pasinetti legger stor vekt på å ta utgangspunkt i det han oppfatter som det vesentlige eller typiske ved økonomisk vekst. Det kanskje mest slående trekk ved utviklede industrisamfunn er at størsteparten av den økonomiske veksten må tilskrives det vi løselig omtaler som teknisk fremgang. Teknisk fremgang fører samtidig til en jevnt økende *per capita*-inntekt og som en følge av det til en stadig endring i sammensetningen av konsumetterspørselen. Den ulike produktivitetsveksten mellom bransjer og de stadig endrede inntektselastisitetene fører dermed til at økonomisk vekst uvegerlig vil innebære at bransjer vokser i ujevn (og ulik) takt.

Til tross for dette har det vært helt vanlig i økonomisk teori å formulere mangesektor vekstmodeller ut fra en eksplisitt eller implisitt forutsetning om at alle bransjer vokser i samme takt. Slike modeller kan selvsagt ha en viss analytisk interesse (optimal vekst o.l.), men det er åpenbart at de bare har en meget begrenset interesse ut fra en positiv, empirisk synsvinkel.

Utgangspunktet for de balanserte mangesektor vekstmodellene finner vi hos von Neumann og Leontief. I slike modeller vil hver bransje på et gitt tidspunkt være representert ved en aktivitetsvektor karakterisert ved den mengde arbeidskraft og den mengde vareinnsats og realkapital som trengs for å produsere én enhet av en bestemt vare. Slike modeller er meget godt egnet til å beskrive den gjensidige avhengighet som eksisterer i en økonomi på et gitt tidspunkt. Ønsker man å trekke inn teknisk fremgang i modellen, får man imidlertid straks problemer. Empirisk sett virker teknisk fremgang slik at koeffisientene i aktivitetsvektoren endres helt usystematisk over tid: noen koeffisienter minker, noen øker, andre forsvinner helt og nye dukker opp. Under slike forhold vil modellen fullstendig miste

stabiliteten over tid. Nettopp for å omgå dette problemet er det helt vanlig å *forutsette* at veksten skjer uten teknisk fremgang (uendrede koeffisienter) eller at den tekniske fremgang virker jevnt i alle bransjer.

«In a sense, time has no importance in these models, since the features of the economic system are described independently of time, once and for all time. As a result, these models do not say any more about the structure of an economic system than is already said by the corresponding static model . . . The picture which emerges is that of a hypothetical economic system growing only in size but with no development.» (s 120).

Den vanlige måten å gå fra en balansert vekstmodell til en empirisk fundert modell har vært å innføre en nyklassisk produktfunksjon for hver bransje og gjøre visse antagelser om arten og omfanget av teknisk fremgang i de forskjellige bransjene. Dette kjenner vi fra MSG-modellen. Det er mange grunner til at Pasinetti ikke velger en slik fremgangsmåte (se kap. IX. 16), men det behøver vi ikke å gå inn på her. Poenget er at Pasinetti velger en helt annen fremgangsmåte enn den vanlige. Istedenfor det vanlige kryssløpsskjemaet, konstruerer han et nytt 'kryssløps'-skjema hvor hver bransje blir betraktet som om den var fullstendig *vertikalt integrert*. Istedenfor den mengde arbeidskraft som *direkte* trengs i hver bransje for å produsere én enhet av en vare, bruker Pasinetti den kryssløpskorrigerte arbeidskraftkoeffisienten og benevner denne 'den vertikalt integrerte arbeidskraftkoeffisienten'. Tilsvarende erstatter han vektoren av realkapitalbeholdning for hver bransje med den kryssløpskorrigerte kapitalbeholdningsvektoren og benevner den 'én enhet vertikalt integrert produksjonskapasitet'. Den vertikalt integrerte arbeidskraftkoeffisienten og kapitalbeholdningsvektoren uttrykker dermed på en kompakt måte produksjonsbetingelsene for et bestemt produkt. Endringer i koeffisientene vil gi et samlet uttrykk for den tekniske fremgang på alle trinn i produksjonsprosessen, *samtidig som de vil ha en helt annen stabilitet over tid enn de direkte koeffisientene*.

«The continuity in time is kept . . . at the vertically integrated level, where the relations which can be set up possess – to use the Frisch-Haavelmo terminology – a higher degree of *autonomy*. This means that the permanence of these relations in time is independent of technical change.» (s 117)

De vertikalt integrerte koeffisientene har altså en høyere grad av autonomi og gjør det dermed mulig for Pasinetti å konstruere en mangesektormodell som er dynamisk allerede i utgangspunktet; både konsumkoeffisientene og de vertikalt integrerte produksjonskoeffisientene endrer seg kontinuerlig over tid som følge både av inntektsvekst og av læring i konsum og produksjon. Dermed fremkommer det et bilde av et system hvor vekst og transformasjon er knyttet nøye sammen.

Som referansebane for analysen setter Pasinetti opp det han kaller et 'naturlig' system, dvs. en struktur som hele tiden er tilstede som en 'norm' (s 127), men som økonomien vil avvike fra i større eller mindre grad. I en kort anmeldelse som dette er det ikke anledning til å gå inn på noen mer omfattende redegjørelse av hvordan Pasinetti utvikler dette 'naturlige' systemet. (Del I av boken.) Jeg skal her nøye meg med kort å referere noen av de mer bemerkelsesverdige egenskapene ved dette systemet.

For det første vil de relative prisene på konsumvarer umodifisert være bestemt av arbeidsverdien til de enkelte varene. Arbeidsverdien vil i dette tilfelle bestå av tre komponenter: den direkte arbeidsmengde (dvs. det kryssløpskorrigerte arbeidsinnhold), pluss den indirekte arbeidsmengde (dvs. arbeidsinnholdet i kapitalslitasjen) pluss den 'hyperindirekte' arbeidsmengde (dvs. arbeidsinnholdet i økt produksjonskapasitet).

For det andre vil et rasjonelt valg av produksjonsmetode på mikronivå (kostnadsminimering for den enkelte produsent) for økonomien som helhet fremstå som et spørsmål om å minimere arbeidsinnholdet i varene. De 'naturlige' prisene vil derfor også utgjøre et effisient prissystem.

For det tredje vil all teknisk fremgang i siste instans være arbeidssparende og gi seg utslag i synkende (vertikalt integrerte) arbeidskraftkoeffisienter. Teknisk fremgang vil likevel ha ulik virkning på produksjonsstrukturen alt etter om arbeidssparingen skjer i produksjonen av konsumvarer eller kapitalvarer og Pasinetti utvikler et nytt klassifiseringsskjema for teknisk fremgang for å analysere dette.

Det aller meste av boken til Pasinetti er en rent teoretisk analyse hvor han utvikler modellen og undersøker implikasjonene av den for vekstteori, kapitalteori, pristeori, osv. De to siste kapitlene («The structural dynamics of a growing economic

system» og «International economic relations») dreier seg derimot om hvordan modellen kan brukes til å analysere en rekke praktisk-økonomiske problemer. Etter min mening er dette kanskje de mest spennende kapitlene i hele boken og viser hvilke store anvendelsesmuligheter det ligger i modellen. Her tar han for seg emner som inflasjon, planlegging, teknologisk arbeidsløshet, strukturkriser, vekstsykler, fordeler ved handel, ulikt bytte, kunnskapsoverføring mellom land, osv. Særlig siste kapitlet inneholder en rekke utfordrende konklusjoner som nok vil bli diskutert. En gjennomgående tese i dette kapitlet er at læring og kunnskapsoverføring er en mye viktigere kilde til økonomisk vekst enn handel, først og fremst fordi de produktivetsgevinster et land oppnår bare i liten grad vil kunne komme andre land til gode gjennom handel.

«It is only when all possible efforts to learn have been made that an underdeveloped country can hope for further gains to be obtained from international trade. In other words, possible benefits from international trade are subordinated to the benefits from international learning». (s 254)

Fordelen ved handel er en engangsfordel og hører hjemme i en statisk sammenheng, mens læring er en kumulativ og dynamisk prosess. Et resultat av dette blir at Pasinetti formulerer følgende prinsipp for internasjonal handel:

«In order to obtain the highest possible gains from international trade, a country should specialise in producing those commodities for which it can achieve, over the relevant period of time, the highest comparative rates of growth of productivity». (s 274)

Dette har ikke blitt annet enn antydninger om alt det denne boken rommer. «Structural change and economic growth» er en usedvanlig velskrevet og elegant bok og vil ganske sikkert bli en klassiker innen vekstteorien. £ 25 er billig for en slik bok.

Anton Hellesøy

nytt fra

Medlemsmøte

Norske Sosialøkonomers Forening arrangerer møte for medlemmer og andre interesserte, onsdag 28. april kl. 19.30 i Apolloniasenteret, Kronprinsensgt. 9, Oslo 1.

Forsker Hans Thomas Waaler, NAVF's Gruppe

for helsetjenesteforskning, innleder til debatt over emnet ØKONOMISK VEKST OG HELSE, Går veksten på helsa løs.

Forberedt innlegg v/planleggingssjef Jan Grund, Helsedirektoratet.

Velkommen!

VI KLIPPER . . .

«Sosialøkonomenes jerntriangel»

«Jeg tør forresten påstå at den sosialøkonomiske embetsmannen på mange måter er selve EMBETSMANNEN i den moderne statsforvaltningen. Rent tallmessig er det langt flere jurister, men hvis vi ser på den strategiske plasseringen i apparatene, så har sosialøkonomene langt på vei klart å erobre den dominerende posisjonen som juristene hadde før. Bl.a. via det såkalte jerntriangelet – dvs. Sosialøkonomisk institutt på Blindern, Statistisk Sentralbyrå og de sterkeste embetsmennene i Finansdepartementet – er det sosialøkonomene framfor noen som binder sammen de store linjene i mye av det vi kan kalle norsk politikk i praksis.»

*Sissel Rønbech: Foredrag i Oslo Arbeidersamfunn gjengitt i Dag og Tid
11. mars 1982.*

AKERSHUS FYLKESKOMMUNE **FYLKESRÅDMANNEN**

Førstekonsulent – Økonomi – Ltr. 24

Fylkesrådmannen er øverste administrative leder for fylkeskommunen, og har ansvar for økonomisk og administrativ samordning av hele fylkeskommunens virksomhet. Fylkeskommunens bruttobudsjett er i 1982 på ca. 2,7 milliarder kroner fordelt på bl.a. helse- og sosialsektoren (særlig sykehusdrift), videregående undervisning, energiforsyning, kultur, samferdsel og nærings- og sysselsettingssektoren.

Fylkesrådmannens stab er inndelt i økonomiavdeling, administrasjonsavdeling, planavdeling samt stilling som advokat.

Ved kontorets økonomiavdeling er det ledig stilling som førstekonsulent (ltr. 24). Stillingen vil bli tillagt oppgaver i forbindelse med budsjett- og langtidsbudsjettarbeidet i fylkeskommunen (videreutvikling av økonomiske styringssystemer) samt generelle, løpende saksbehandlingsoppgaver i avdelingen.

Søkere bør ha høyere utdanning, fortrinnsvis som økonom, og praksis fra økonomisk/administrativt arbeid. Det vil bli lagt vekt på vilje og evne til å arbeide både selvstendig og i gruppe. Det kreves god skriftlig fremstillingsevne.

Stillingen er plassert i ltr. 24 i det offentlige regulativ – for tiden kr. 132 156 pr. år. Lønnen er for tiden til vurdering. Fra lønnen trekkes 2% innskudd i fylkeskommunens pensjonskasse.

*Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til
Økonomisjef Leif-Erik Steen, telefon 20 80 55.
Søknader sendes innen 1. mai 1982 til
Fylkesrådmannen i Akershus, Holbergsgt. 21, Oslo 1.*

Norges Banks fond til økonomisk forskning

I samsvar med Fondets formål kan det i juni 1982 utdeles bidrag til forskning, især anvendt forskning, på det økonomiske område, herunder også studier i utlandet i forbindelse med spesielle forskningsoppgaver. Det kan også ytes bidrag til dekning av utgifter i forbindelse med gjesteforedrag og forelesninger innenfor det økonomiske fagområde og for deltakelse i internasjonale forskningskonferanser. Bidrag gis ikke til rene utdanningsformål.

Søknadskjema kan en få ved å henvende seg til:

Norges Banks fond til økonomisk forskning
Postboks 336, Sentrum
Oslo 1
Tlf. (02) 41 21 20 – linje 222.
Søknadsfristen er 1. mai 1982.

Petter Jakob Bjerve
formann

SPAREBANKFORENINGEN I NORGE er en sentral organisasjon for landets sparebanker og ivaretar medlemmenes interesser overfor myndigheter og andre institusjoner.

Sparebankforeningen yder bistand til sparebankene ved enkeltoppdrag og prosjekter innen områdene markedsføring, juridiske spørsmål, adm. rasjonalisering, organisasjon-ledelse, opplæring, sikkerhet m.v.

Sparebankforeningen i Norge holder til i sentrale lokaler i SPAREBANKENS HUS.

SOSIALØKONOM ØKONOMISK-POLITISK AVDELING

Sparebankforeningen i Norge søker høyt kvalifisert sosialøkonom til sin økonomisk/politiske avdeling.

Avdelingens hovedoppgave er å legge grunnlaget for Sparebankforeningens forhandlinger med myndighetene om utforming og gjennomføring av penge- og kredittpolitikken. For øvrig arbeider avdelingen på et bredt felt når det gjelder økonomiske og statistiske utredninger og analyser vedrørende sparebankene og deres kundegrupper, utarbeider forslag til foreningens uttalelser m.v. i saker av økonomisk karakter, og driver informasjonsvirksomhet og forelesningsvirksomhet.

Det har inntil nå vært 3 sosialøkonomer ved avdelingen. En av disse tiltrer som assisterende instituttsjef i Handelens Forsknings- og Utredningsinstitutt. Dette er bakgrunnen for at vi søker etter en ny medarbeider.

Søkere bør ha erfaring fra arbeid med generelle økonomisk-politiske problemstillinger, helst også innenfor feltet penge- og kredittpolitikk.

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse tlf. (02) 11 00 75, adm. direktør Helge Asdahl eller avdelingsdirektør Einar Forsbak.

Skriftlig søknad sendes Sparebankforeningen i Norge, postboks 6772, St. Olavs plass, Oslo 1.

SPAREBANKFORENINGEN I NORGE

Universitetsgt. 8, Oslo 1, tlf. 11 00 75

ØKONOMIKONSULENT

(NY UTLYSING)

Sør-Trøndelag fylkeskommune har et budsjett på nærmere 2 milliarder kroner. Ved fylkesrådmannens sekretariat er økonomiseksjonen tillagt det overordnede ansvar for økonomiforvaltningen i fylkeskommunen, herunder arbeidet med års- og langtidsbudsjettene. En står nå bl.a. foran et betydelig arbeid med å videreutvikle budsjett- og økonomisystemet i et nært samarbeide med det øvrige økonomipersonalet i fylkeskommunens etater/institusjoner. Det er i dag to ansatte ved økonomiseksjonen. For å styrke denne er det opprettet en ny stilling for konsulent.

Vi søker etter en person med høyere økonomisk utdanning, fortrinnsvis sosial-/siviløkonom. Praksis fra offentlig budsjettarbeid er ønskelig.

Lønn etter lønnstrinn 18–22, for tiden kr. 98 706,– – kr. 119 413,– brutto pr. år. For spesielt godt kvalifisert søker kan høyere lønn avtales. Krav om dette tas opp i søknaden.

Fylkeskommunale tilsettingsvilkår med bl.a. medlemskap i pensjonsordning – KLP – med 2% pensjonstrekk.

Nærmere opplysninger om stillingen ved økonomiplanlegger Nordeide, tlf. 075/26500, linje 281.

*Søknad vedlagt kopier av
vitnemål og attester sendes til
Sør-Trøndelag fylkeskommune v/personalsjefen,
Fylkeshuset, Munkegt. 10, 7000 Trondheim,
innen 25. april 1982.*

Sør-Trøndelag Fylkeskommune